

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 33 (5294) 30 жніўня 2024 г.

ISSN 0024-4686

Дзеля
прыгожага
пісьменства
стар. 4

Ад пэндзля
да керамікі
стар. 12

Цуд
народнай
творчасці
стар. 13

У чаканні свята

СПЕЦЫЯЛЬНЫ
ВЫПУСК

Фота Віктара Іванчыкава.

Дзень беларускага пісьменства — свята духоўнасці, нацыянальнай культуры і кнігадрукавання. Ужо заўтра Івацэвічы будуць сустракаць гасцей, якія змогуць пазнаёміцца з новымі кніжнымі выданнямі, з беларускімі і замежнымі літаратарамі, журналістамі, выдаўцамі, паслухаць выступленні паэтаў і празаікаў, творчых калектываў і выканаўцаў.

Івацэвіцкі край знакаміты ўнікальнымі славукасцямі, сярод якіх самае старое гідразбудаванне краіны — канал Агінскага (1767–1783), найпрыгажэйшы палац Пуслоўскіх у гарадку Косава і музей-сядзіба Тадэвуша Касцюшкі, самае вялікае ў Брэсцкай вобласці возера Выганашчанскае і аднайменны заказнік. Урадзэнцамі гэтых мясцін былі вядомыя дзеячы культуры — пісьменнік і ўдзельнік нацыянальна-вызваленчага руху Заходняй Беларусі Піліп Пестрак, вядомы журналіст і майстар лірычнай літаратуры Яраслаў Пархута і многія іншыя.

XXXI Дзень беларускага пісьменства пройдзе пад знакам найважнейшых юбілейных дат: 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 30-годдзя інстытута Прэзідэнцтва і 30-годдзя Канстытуцыі. Таксама ў мерапрыемствах свята адлюструюць тэматыку Года якасці. На працягу двух дзён будзе арганізавана работа Фестывалю кнігі і прэсы, дзе прадставяць чатыры тэматычныя павільёны: «Сучасная Беларусь», «Беларусь памятае», «Зроблена ў Беларусі» і «Слова пісьменніка». На пляцоўцы «Зроблена ў Беларусі» госці ўбачаць найлепшыя беларускія выданні, якія з'яўляюцца пераможцамі нацыянальнага і міжнароднага конкурсаў «Мастацтва кнігі», а ў павільёне «Слова пісьменніка» пройдуць прэзентацыі, аўтограф-сесіі і творчыя сустрэчы з аўтарамі. Падчас урачыстай цырымоніі адкрыцця свята адбудзецца галоўная літаратурная падзея года — узнагароджанне пераможцаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

«ЛіМ»-акцэнт

Адукацыя. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прыняў удзел у Рэспубліканскім педагагічным савеце. У мерапрыемстве ў Палацы Рэспублікі ўдзельнічалі больш за 2,5 тысячы чалавек. Абсалютная большасць з іх — прадстаўнікі дэлегацый абласцей і горада Мінска. На Рэспубліканскім педсавеце таксама завіталі кіраўнікі органаў дзяржкіравання і рэспубліканскіх грамадскіх аб'яднанняў, прадстаўнікі грамадскасці, парламентарыі. Міністр адукацыі Андрэй Іванец адзначыў, што адна з найважнейшых задач — выхаванне на ўсіх узроўнях адукацыі сапраўднага грамадзяніна і патрыёта. Прэзідэнт у сваім выступленні падкрэсліў: «Адукацыя — фундаментальная сфера нашага жыцця, якая пранізвае абсалютна ўсе галіны і вызначае, калі хочаце, развіццё ўсёй нацыі. І людзі, якія працуюць у гэтай сферы, павінны быць бездзякорныя».

Пярэдазень. Міжнародны круглы стол «Час выбраў нас», прысвечаны XXXI Дню беларускага пісьменства, прайшоў у Палацы Рэспублікі. Спікеры абмеркавалі грамадзянскую адказнасць пісьменніка, самацэнзуру ў творчасці ды іншыя тэмы. У мерапрыемстве прынялі ўдзел некалькі дзясяткаў чалавек, у тым ліку кіраўнікі Міністэрства інфармацыі Беларусі, Саюза пісьменнікаў і прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі краіны. Да таго ж у круглым стала паўдзельнічалі эксперты з іншых краін.

Конкурс. Залўкі на ўдзел у XIII Рэспубліканскім творчым радыёконкурсе «Маладыя таленты Беларусі» прымаюцца з 1 да 22 верасня. Новы сезон конкурсу пройдзе пад знакам Гога якасці і 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Сёлета творчае саборніцтва праводзіцца па васьмі намінацыях: «Эстрадны вакал. Салісты», «Эстрадны ансамблі», «Спадчына. Салісты», «Спадчына. Ансамблі», «Кампазітарская творчасць», «Інструментальная музыка, народныя інструменты. Салісты», «Інструментальная музыка, акадэмічныя інструменты. Салісты», «Інструментальная музыка. Ансамблі». Стаць удзельнікамі праекта могуць хлопчыкі і дзяўчынкі, юнакі і дзяўчаты ва ўзросце ад 10 да 18 гадоў. Удзельнікаў чакае камбінаваны фармат праслухоўванняў: нараўне з дыстанцыйным праглядам відэаўступленняў запланаваны вочныя сустрэчы з калегіяй журы ў Вялікай студыі Дома радыё, у тым ліку ў супрадажэнні сімфанічнага аркестра Белтэлерадыёкампаніі. Выключэнне — намінацыя «Кампазітарская творчасць», якая пройдзе дыстанцыйна.

Свята. Алімпійскі дзень, праект «Мінск губернерскі», сямейны фестываль і многае іншае рыхтуюцца ў сталіцы ў Дзень горада 14 верасня. Пачнуцца ўрачыстасці з ускладання кветкаў каля абеліска «Мінск — горад-герой». Пазней пачне працу фестываль гістарычнай рэканструкцыі «Мінск старажытны» ў зялёнай зоне па праспекце Пераможцаў. Асноўная святочная пляцоўка — каля Палаца спорту. Там пройдзе Алімпійскі дзень, які ладзіцца сумесна з Нацыянальным алімпійскім камітэтам. Пляцоўка ў Верхнім горадзе адкрыецца ранішнім канцэртам Прэзідэнцкага аркестра, а вечарам пройдзе ўрачыстая цырымонія ўручэння ўзнагарод «Мінчанін года». Новая лакацыя — Траецкае прадмесце: там рыхтуюць праект «Мінск губернерскі» (адбудзецца тэатральнае паказ з удзелам артыстаў у касцюмах XVIII—XIX стагоддзяў). Парк Горкага запрасіць на вялікае сямейнае свята.

Праект. У Нацыянальным мастацкім музеі праходзіць выставачны праект «І ты закрусеў, наш Мінск старадаўні», перадае БелТА. Экспазіцыя знаёміць мінчан і гасцей сталіцы з абліччам горада праз погляд мастакоў пачатку XX стагоддзя і да 1968 года. Так, дэманструюцца работы з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея, Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, а таксама Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў. Выстаўка «І ты закрусеў, наш Мінск старадаўні» будзе працаваць да 6 кастрычніка ў выставачным корпусе музея.

Рэгіён. Фестываль-конкурс народнай творчасці «Песня маці і сёння жыве» прайшоў у Краснаполлі, гаворыцца на сайце *sb.by*. «Народная творчасць, фальклор уяўляюць сабой унікальны пласт культуры, у якім выяўляюцца асноўныя асаблівасці нацыі — перш за ўсё адзінства. У такой творчасці адлюстроўваюцца і нацыянальная свядомасць, і патрыятызм, — падкрэсліла вядучы рэдактар Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і культуры асветнай работы Крысціна Башарымава. — Арганізатар фестывальна-конкурсу — цэнтралізаваная клубная сістэма Краснапольскага раёна. Творчыя калектывы і сольныя выканаўцы дэманстравалі свае таленты ў дзвюх намінацыях — «Фальклорная песня» і «Народная песня»».

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

3 юбілеем, Навагрудак!

Гэты горад немагчыма не палюбіць, не паддацца яго чарам! Горад-містэрый, горад-цытадэль, горад-легенда... Горад, якому паспяхова ўдаецца падманваць хуткаплынны час, наталяцца яго магічным подыхам... І ўсё гэта — пра старажытны Навагрудак. 23–25 жніўня тут з размахам адбываліся 980-годдзе першай летапіснай згадкі аб горадзе. У выданні аматараў мастацкага слова запраціў святочны літаратурна-музычны салон «Горад натхнення» на пляцоўцы Дома-музея Адама Міцкевіча.

Фота Віктара Іванчыкава.

Падчас узнагароджання пераможцаў конкурсу.

Адкрыў мерапрыемства старшыня Навагрудскага райвыканкама Сяргей Чаркоўскі. У сваёй прамове кіраўнік раёна падкрэсліў важнасць традыцый у сучасным свеце і незамежную ролю літаратуры ў справе іх працягу і ўзбагачэння. Госці шчыра і крамямоўна віншавалі Навагрудак і яго жыхароў з такой прыгожай датай. Сталічнымі пісьменнікамі Рагнед Малахоўскай, Павел Гушынец, Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Іна Фралова, Алеся Кузнячова яскрава распавялі пра творчасць, адказвалі на пытанні чытачоў, прэзентавалі свае кнігі — прадукцыю Выдавецкага дома «Звязда».

Да ўдзелу ў рабоце салона далучылася дэлегацыя Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Кожны з прыёманскіх творцаў пастараўся прадставіць уласны вобраз Навагрудка. Паэтэса Таццяна Яцук (Навагрудскі раён) кранальна распавяла пра сваю малую радзіму, вёскаў Радагошча і агучыла лірычныя прывітанні ёй. Краязнаўца з Карэліч Святалана Кошур таксама паходзіць з гэтых мясцін, усё жыццё як даследчык іша пра Свіцязянскі край. Сваё выступленне Святалана Андрэяўна прысвяціла лёсу і творчасці мясцовага мастака і

паэта Валянціна Рамановіча. Паэтэсы з Гродна Кацярына Каламіціцава і Вольга Лізар звязалі з Навагрудкам старонкі сваёй біяграфіі — чым не падстава для настальгіі і ўдзячнасці гораду-юбіляру! Малады паэт Андрэй Дарожкін прыехаў на свята, каб падарыць свае лірычныя прызнанні і натхніцца непаўторным духам часу, які адчуваецца тут на кожным кроку. Дзмітрый Радзівончык падарыў Навагрудскай раённай бібліятэцы аўтарскі акаверш «Навагрудак» (паэтычныя сувенір, які чытаецца па гарызанталі і на вертыкалі).

Таксама гродзенцы ўручылі галоўнай бібліятэцы раёна свае кнігі з аўтографамі. Ролю мадэратара святочнай літаратурнай імпрэзы выканала тэле- і радыёведучая Вольга Венская. З музычным падарункам выступіў струнны квартэт «Амадэус». У фінале работы святочнага салона былі ўзнагароджаны пераможцы літаратурнага конкурсу «Зямля, што дорыць натхненню», юныя пісьменнікі Навагрудчыны. Пасля заканчэння літаратурнага свята гасцей запрасілі на экскурсію па ДOME-музеі Адама Міцкевіча.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ

стасункі

Падзяка за творчыя ініцыятывы

На працягу значнага адрэзка часу Выдавецкі дом «Звязда» супольна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі рэалізуюе нямала творчых ініцыятыў з паэтамі і празаікамі, якія працуюць у розных нацыянальных літаратурах Расіі. На старонках газеты «Звязда» і іншых часопісаў і газет друкаваліся і працяваюць друкавацца пераклады твораў пісьменнікаў Дагестана, Марый Эл, Чувашы, Татарстана, Башкарстана і іншых рэгіёнаў.

Нядаўна група расійскіх літаратараў адзначана Іанаровымі граматамі Выдавецкага дома «Звязда». Сярод узнагароджаных — і сябры беларускай літаратуры з Дагестана: гэта публіцыст, паэт, празаік, мастак Марат Гаджыеў, які штогод запрашае беларусаў да ўдзелу ў кніжнай выстаўцы «Таркі-Тау», што праводзіцца ў Махачкале, а таксама народны паэт Дагестана Анварбек Култаеў, які пераклаў многія творы беларускіх класікаў і сучасных пісьменнікаў на гагаўскую мову.

Іанаровымі граматамі адзначаны марыйскі кнігавыдавец, празаік, драматург і перакладчык Юрый Салаўеў. На старонках часопіса «Ончыко», дзякуючы яго намаганням, пабачылі свет у перакладзе на марыйскую мову творы многіх беларускіх паэтаў і празаікаў. За гады супрацоўніцтва ў Марый Эл сфарміраваўся сапраўдны атрад перакладчыкаў беларускай літаратуры — Анатоль Ціміркаеў, Генадзь Аяр, Ігар Папоў, Святалана Рыгор'ева. Менавіта іх старанні з'яўляюцца асновай для шырокага развіцця беларуска-марыйскіх літаратурных сувязей на сучасным этапе.

Граматы «Звязды» атрымаў і народны паэт Чувашскай Рэспублікі Валеры Тургай. Ён неаднойчы гасцяваў у Беларусі. Нашай краіне прысвечаны многія яго творы. Іанаровай граматай за вялікі ўклад у развіццё беларуска-якуцкіх літаратурных сувязей узнагароджана і народны паэт Якуціі Наталія Харламп'ева.

У планах «звяздоўцаў», — пракаментавалі падзею намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» Аляксей Чарота, — працяг фарміравання шырокіх стасункаў з нацыянальнымі літаратурамі Расіі. Мы рыхтуем публікацыі перакладаў з нацыянальных паэзіяў Башкарстана, Татарстана, Удмурцыі, Калмыкіі, Чачэнскай Рэспублікі, Кабардзіна-Балкарскіх і нашы паэты, празаікі таксама актыўна друкуюцца ў розных рэгіёнах Расійскай Федэрацыі.

Сяргей ШЫЧКО

Народны пісьменнік Казахстана наведла «Звязду»

У Выдавецкім доме «Звязда» прайшла сустрэча з народным пісьменнікам Казахстана, ураджэнкі Беларусі Любоўю Шашковай. Аўтар многіх паэтычных і публіцыстычных кніг (адзін са зборнікаў вершаў у перакладзе Міколы Мятліцкага на беларускую мову пабачыў свет і ў Мінску). Любоў Канстанцінаўна прыехала ў Беларусь, каб напрацаваць над зборам матэрыялаў для даследавання пра беларуска-казахскія літаратурныя, гуманітарныя сувязі, выхад якога ў свет прымеркаваны да 90-годдзя стварэння Саюза пісьменнікаў Казахстана. Пісьменніца пабывала ў Беларускай дзяржаўнай архіве-музеі літаратуры і мастацтва, наведла Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа.

У Выдавецкім доме «Звязда» Любоў Канстанцінаўна правяла перамовы з намеснікам дырэктара — галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва», намеснікам старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксеем Чаротам. Размова ішла пра пашырэнне прасторы беларуска-казахстанскіх літаратурных сувязей на сучасным этапе. Аляксей Іванавіч адзначыў, што і газета «Літаратура і мастацтва», і штодзённая грамадска-палітычная газета «Звязда» прыкладваюць нямала намаганняў для аднострання сучаснага літаратурнага працэсу ў Казахстане. У апошнія гады на старонках літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў у перакладзе на беларускую мову былі змешчаны творы Алжаса Сулейманова, Любові Шашковай, Нурлана Аразаліна, Бахытжана Канап'янава, Улугбека Есдаўлета, Валерыі Міхайлава, Бахыта Каірбекава і іншых паэтаў вялікай і багатай на культуру краіны. Сярод перакладчыкаў — Мікола Мятліцкі, Валерыя Радунь, Таццяна Сівец, Людміла Хейдарава, Пятро Жаўняровіч, Рагнед Малахоўскай, Адам Шостаў і іншыя. Творчасць казахстанскіх мастакоў слова не

абмінае і штогадовы літаратурна-мастацкі альманах перакладаў «Далягяды». Шмат сіл і намаганняў для прадстаўлення на яго старонках казахскай літаратуры прыкладвае ўкладальнік Віктар Шніп.

У Беларусі падзей у галіне мастацкага перакладу стаў зварот Міхася Пазнякова да пераўвасаблення слаўтай эпопеі Мухатара Аўэзава, прысвечанай легендарнаму казахскаму паэту, асветніку, мыслару Абаю Кунанбаеву. І Аляксей Чарота, і Любоў Шашкова звярнулі ўвагу на тое, што пра зробленае беларускім перакладчыкам варта шырэй расказаць у друку. Добра было б на здзейсненае звярнуць увагу і беларускіх, і казахстанскіх літаратуразнаўцаў.

Любоў Канстанцінаўна з'яўляецца і намеснікам галоўнага рэдактара папулярнага рускамоўнага літаратурна-мастацкага часопіса «Простор», які выдаецца ў Алматы з 1933 года. Пісьменніца адзначыла тое, што часопіс быў і застаецца творчай пляцоўкай і для аўтараў з Беларусі.

Падчас размовы ў «Звяздзе» не раз гучала імя казахстанскага літаратуразнаўца кандыдата філалагічных навук Святаляны Анян'евай, чые даследаванні, артыкулы па тэме беларуска-казахстанскіх літаратурных сувязей неаднойчы друкаваліся ў беларускай перыядыцы, у часопісах «Беларуская думка», «Нёман». У Мінску выйшлі кнігі Святаляны Анян'евай і Алеся Карлюкевіча, прысвечаныя беларуска-казахстанскім літаратурным стасункам. Святалана Віктараўна неаднойчы ўдзельнічала ў міжнародных круглых сталах у прэдадзень Дня беларускага пісьменства ў Мінску і іншых гарадах Беларусі, у мінскім міжнародным сімпозіуме літаратураў «Пісьменнік і час».

У час «звяздоўскай» сустрэчы дасягнута дамоўленасць пра новыя публікацыі беларускіх аўтараў у Казахстане, пра развіццё кантактаў сярод творчай моладзі Беларусі і Казахстана.

Мікола БЕРЛЕЖ

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

фестывалі

Кераміка сваімі рукамі

Каля сцен Крэўскага замка прайшоў абласны фестываль-кірмаш «Кераміка Крэва».

Падчас фесту.

На фест, які ладзіўся дзясяты раз, з'ехаліся госці з розных куткоў Беларусі. Пачалася традыцыйнае мерапрыемства з тэатралізаванага адкрыцця. Затым арганізатары прывіталі вядучых майстроў па ганчарстве і кераміцы, якія прыехалі на фест, каб прадэманстраваць сваё майстэрства ў вырабе гліняных шэдэўраў. Гэтыя прадметы можна было набыць.

Праграма фесту была насычаная: для ахвотных выпрабаваць сваю

моц былі арганізаваны стрэльба з лука і іншыя старадаўнія забавы, госці мелі магчымасць самастойна папрацаваць з глінай і нават стварыць сваімі рукамі керамічны выраб, набыць памятныя сувеніры і падарункі, паўдзельнічаць у шматлікіх майстар-класах не толькі па кераміцы, але і сярэднявечных танцах, паназіраць за рыцарскім турнірам... Для маленькіх гасцей была падрыхтавана гульнявая, забаўляльна-пазнавальная праграма, прадставілі таксама народны тэатр батлейка.

Ілона СМАГУР
Фота даслана аўтарам

«Мелодыі Усходу» клічуць!

З 26 да 30 жніўня горад Самарканд прымае XIII Міжнародны музычны фестываль «Шарк Тароналары» (у перакладзе «Мелодыі Усходу»). Ён з'яўляецца адным з самых маштабных музычных фестываляў Цэнтральнай Азіі і праходзіць адзін раз на два гады.

Арганізатары фестывалю нязменна імкнуцца здзівіць глядачоў маштабам і разнастайнасцю жанраў. Уражвае і колькасць удзельнікаў. Сёлета чакаецца больш чым 300 прадстаўнікоў з 70 краін свету, і гэтыя лічбы, па даных Міністэрства культуры Рэспублікі Узбекістан, не канчатковыя.

Праграма XIII музычнага фестывалю «Шарк Тароналары» абяцае быць вельмі насычанай: урачыстае ад-

крыццё, навукова-практычная канферэнцыя, майстар-класы вядомых спевакоў і гуртоў, конкурс выканаўцаў як народнай, так і сучаснай музыкі і песні, цырымонія ўзнагароджання найлепшых выканаўцаў нацыянальнай песні і гала-канцэрт.

Акрамя таго, удзельніцаў чакае ўнікальная магчымасць пазнаёміцца з гісторыяй старажытнага Самарканду, наведаць архітэктурныя жамчужыны горада, адчуць магію ўсходняй культуры і атрымаць асалоду ад сушэтных выданняў узбекскай гасціннасці. Удзел у грандыёзным фестывалю прыняць і прадстаўнічая дэлегацыя з Беларусі.

Кацярына ТУМАС-ЦІШКЕВІЧ

у кантэксце

Душа — у спевах

У рамках шэрагу канцэртаў пад адкрытым небам, арганізаваных Міністэрствам культуры, 17 жніўня ў Аляксандраўскім скверы ў Мінску выступілі заслужаны калектывы Белдзяржфілармоніі — фальклорны гурт «Купалінка». Яго прадставіла мастацік кіраўнік Ганна Сцепанкова.

Творчае крэда фальклорнай групы «Купалінка» — адраджэнне і папулярызаванне нацыянальнага народна-песеннага мастацтва Беларусі. Калектыв пачаў творчую дзейнасць у 1966 годзе як жаночы вакальны квартэт, імя якому дала вядомая беларуская народная песня «Купалінка». Стваральнік гурта — народны артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч.

У 1986 годзе мастацік кіраўнік калектыву, народная артыстка Беларусі Алена Цялькова ў пошуку новых

творчых магчымасцей прыняла змяніла аблічча «Купалінкі», узяўшы за аснову больш свабодную форму выканання, спалучаючы змешаныя спевы з інструментальным суправаджэннем. Гэта быў час, адзначаны пошукам адметнай сцэнічнай формы, рухам да мастацкага ўдасканалення і паглыбленнем у сутнасць народнай традыцыі.

Сёння фальклорны гурт «Купалінка», калектывы Белдзяржфілармоніі, запатрабаваны ў краіне і за яе межамі. Ён знаёміць з нацыянальным мастацтвам, дае канцэрты па ўсёй Беларусі і за мяжой. Праз творчасць фальклорны гурт «Купалінка» захоўвае, адраджае і папулярлізуе традыцыі і звычаі народа Беларусі, спрыяе сваім мастацтвам духоўнаму адраджэнню.

Эла ДЗВІНСКАЯ

супрацоўніцтва

Беларускі фільм з кітайскім каларытам

Дагавор аб сумеснай вытворчасці фільма пад кіраваннем Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» і кітайскай кампаніі Sichuan Blue Eyes Film and Television Culture Media быў падпісаны 22 жніўня.

Гэта першы вопыт узаемадзеяння з Паднябеснай сферы кінамастацтва. Па словах Генеральнага дырэктара Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» Юрыя Аляксея, гэта пагадненне ўмацуе сям'ю дзювоў дзяржаў, а сам праект дапаможа больш глыбока пазнаёміцца з кітайскай і беларускай культурамі.

— Магчыма, гэта першы крок да такога маштабнага супрацоўніцтва, але ўжо цвёрды і ўпэўнены. Думаю, у будучыні мы разгледзім магчымасць стварэння сумеснай анімацыі, а нашы маладыя аніматары змогуць атрымаць неацэнны вопыт — адзначыў ён.

Па словах Юрыя Мар'янавіча, графіку для фільма будучы стварыць у Кітаі.

— У іх больш прасунутыя тэхналогіі, якія нам цікавыя. Я б хацеў, каб нашы тэхнікі, апэратары і мантажоры паехалі ў Кітай і атрымалі досвед работы з сур'ёзнымі тэхналогіямі. Вялікую стаўку робім на маладых хлопцаў з Акадэміі мастацтваў, паколькі для іх гэта будзе жывым прыклад і яны шмат чаму навучацца, — падзяліўся ён.

Фільм выйдзе пад назвай «На векі вечныя». Па сюжэце хлопцы з Беларусі і дзівіцца з Кітая воляю выпадку адпраўляюцца ў адно і тое ж падарожжа. Там паступова яны разбываюць забытую гісторыю гібелі беларускага лётчыка ў 1939 годзе ў Кітаі. Па словах акцёра і прадзюсара Лэй Ханя, у фільме будучы пераплатацца гістарычная і сучасная часткі.

— Гістарычная частка ахоплівае той перыяд, калі падчас Другой сусветнай вайны савецкія добраахвотнікі дапамагалі кітайцам змагацца з японскімі агрэсарамі. Асноўная мэта гістарычнай часткі — паказаць, што супрацоўніцтва Беларусі і Кітая склалася ўжо даўно. Сёння мы таксама настроены на мірнае ўзаемадзеянне. Асноўная мэта сучаснай часткі сюжэта — паказаць знешнюю прыгажосць Кітая і Беларусі, а таксама ўнутраную прыгажосць каштоўнасці, — растлумачыў ён.

Таксама прадзюсар падзяліўся інфармацыяй, што 30% кінастужкі зоймуць гістарычныя дзеянні, 30% — сучасны час у Беларусі і яшчэ 40% — сучаснасць у Кітаі.

Гісторыя абяцае быць шматграннай, з каханнем, болем і вяртаннем да трагедыі гістарычнага мінулага.

Лізавета ГОЛАД, фота аўтара.

«ЛіМ»-люстэрка

Фільм «Дзеці вайны» беларускага рэжысёра Дзмітрыя Нячаева стаў пераможцам у намінацыі «Найлепшы дакументальны фільм» на II Міжнародным кінафестывалі «КінаКот», які праходзіў з 27 ліпеня да 27 жніўня ў Варонежы. Аб гэтым паведамляе «ІТАР-ТАСС». Увогуле было выбрано 14 пераможцаў у трох узроставых катэгорыях: 12—16 гадоў, 17—24 гады і старэйшыя за 25 гадоў. Усяго было прадстаўлена больш за 30 фільмаў. У конкурснай праграме дэманстраваліся кароткаметражныя фільмы, знятыя расійскімі і замежнымі кінемаграфістамі за апошнія 10 гадоў і адабраныя журы з больш як 100 кінастужак.

Дырэктар Рэспубліканскага цэнтра нацыянальна-культур Вольга Якабсон расказала журналістам, якія нацыянальныя святы сустракаюць беларусы замежжа, перадае БелТА. «У многіх краінах свету, дзе пражывае беларуская дыяспара, праводзяцца розныя мерапрыемствы, папулярныя беларускую культуру. У першую чаргу гэта традыцыйныя абрадавыя святы. У далёкай Ірландыі сустракаюць і Каляды і Купалле. Прычым на Каляды прывозяць беларускія цукеркі, у асноўным «Камунарка» і «Спартак», каб падарыць калядоўшчыкам менавіта нашы ласункі. У бігучым годзе да нас звярнулася беларуская пасольства ў Венгрыі дапамагчы са сцэнарным для Купалля», — паведаміла Вольга Якабсон.

Афіцыйная цырымонія адкрыцця новага сезона ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі традыцыйна пройдзе 1 кастрычніка, перадае БелТА. Аб планах плядоўкі расказаў генеральны дырэктар установы Аляксандр Нікіта. «З вялікім неадраднасцю чакаем саістаў, прадстаўнікоў рускай фартэп'янальнай школы. Сярод іх будзе артыст, піяніст, лаўрэат Міжнароднага конкурсу імя Пятра Ільіча Чайкоўскага Ілья Папаян, які выканае адразу тры фартэп'янальныя канцэрты ў адным выступленні. Мы таксама чакаем маладзёжны беларуска-расійскі сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам Юрыя Башмета», — расказаў гендырэктар. Паводле яго слоў, 3 кастрычніка глядчы пачуюць «Найлепшыя хіты Дзізі Гілепі»: квінтэт Арка Аўруцкага выканае хіты афра-кубінскага джаза, 20 кастрычніка вакальны ансамбль «Суліко» прадставіць грузінскія і рускія песні, творы савецкай эстрады. Адна з найбліжэйшых яркіх падзей — канцэрт у выкананні саліста Даніэля Сальвадора «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва» («Залаты век Іспаніі»).

Дні Екацярынбурга пройдуць у Мінску, інфармуе БелТА. Мерапрыемства абудзецца 13 верасня ў рамках святкавання 957-годдзя горада Мінска. «Пройдуць наступныя культурныя мерапрыемствы: выстаўка вядомага расійскага мастака Аляксея Яфрэмава ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, экспазіцыя, прысвечаная гісторыі горада Екацярынбурга ў адным з філіялаў Музея гісторыі горада Мінска, канцэртная праграма з удзелам калектываў горада Екацярынбурга на адкрытай пляцоўцы на плошчы Свабоды», — расказала Кацярына Лучына, начальнік упраўлення культуры Мінгарвыканкама. Акрамя таго, запланавана сустрэча бібліятэчных супольнасцей Екацярынбурга і Мінска і стварэнне кутка Екацярынбурга ў адной з бібліятэк Мінска, а таксама круглы стол з прадстаўнікамі бібліятэчнай сферы.

Фотавыстаўка «Ззяе Ташкент», якая знаёміць глядачоў са сталіцай Узбекістана, адкрылася ў галерэі «Панарама» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Фотападарожжа па Ташкенце арганізавана пад куратарствам і пры садзейнічання беларускага фотамастака Аляксандра Чанцова. «Больш за 30 здымкаў вядомага ўзбекскага стрыт-арт-фатографа Аляксея Тудакова ствараюць яркі вобраз Ташкента, перадаюць імгненні паўсядзённага жыцця сучаснага горада, каларытную прыгажосць культуры краіны. Фатаграфіі апавадаюць пра мегаполіс, які захаваў усю чароўнасць старажытнай усходняй культуры. Багатае гістарычнае мінулае, двухтысячагадовая гісторыя адбіліся ў яркіх фотаабрысах горада», — расказваюць у галоўнай бібліятэцы краіны. Наведаць экспазіцыю «Ззяе Ташкент» можна да 17 лістапада.

Міжнародны фестываль анімацыйных фільмаў «Анімаеўка» будзе праходзіць з 25 да 27 верасня ў Магілёве і Магілёўскай вобласці. Падчас фесту адбудуцца конкурсы анімацыйных фільмаў, дзіцячай анімацыйнай творчасці, дзіцячага выяўленчага мастацтва і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці. Дарэчы, у конкурс анімацыйных фільмаў дабаўлена намінацыя «Найлепшы анімацыйны серыял». Увогуле заяўлена 317 фільмаў з 47 краін. З іх у конкурсе анімацыйных фільмаў — 248 карцін, а ў творчым спаборніцтве дзіцячай анімацыйнай творчасці — 69. У конкурсе дзіцячага выяўленчага мастацтва і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці заяўлена 132 работы з Беларусі. Сярод краін — удзельнікі Чэхія, Аўстралія, Бельгія, Індыя, Узбекістан, Рэспубліка Карэя, Японія, Канада, Малайзія, Швейцарыя. Упершыню паўдзельнічаюць В'етнам і Трынідад і Табага.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Алесь Карлюкевіч:

«Дыялог з чытачом — неад’емная частка нашай працы»

У прэдадзень XXXI Дня беларускага пісьменства ў Івацэвічах газета «Літаратура і мастацтва» задала некалькі пытанняў старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесю Карлюкевічу.

— Заўсёды, калі свята носіць традыцыйны характар, хацелася б даведацца пра пэўныя навацыі...

— Мяркую, што і вас, і чытачоў не цікавяць навацыі дзеля навацыі. Пагадзіцеся, за пошукам новага можам згубіць і старыя добрыя і вартыя захавання традыцыі. Свята — гэта заўсёды магчымасць і падсумаваць зробленае за мінулы перыяд, за год, які прайшоў ад XXX Дня беларускага пісьменства ў Гарадку, на Віцебшчыне.

І самае, відавочна, галоўнае — захаванне традыцыі кнігадрукавання мастацкіх твораў. Хіба можа быць меней важным для пісьменніка клопат пра нараджэнне новых кніг?!

— Пра што ў такім разе можаце казаць у дачыненні да кніжных навінак паэтаў, празаікаў? Кнігі якіх сучасных аўтараў знойдуць на свяце ў Івацэвічах яго ўдзельнікі, госці?

— Магчыма, назаву далёка не ўсе навінкі. Нашы літаратары выдаюць свае творы ў самых розных дзяржаўных і прыватных выдавецтвах. І ўсё ж паспрабую згадаць тое, што навідавоку, што мела розгалас у перыядычным друку, у розных іншых медыя... У Выдавечкім доме «Звязда» выйшаў мемуарны цыкл народнага пісьменніка Беларусі Мікалая Чаргінца «Трудныя дарогі жыцця». Хачу заўважыць, што такі жанр аказаўся запатрабаваны. І не толькі таму, што сучаснікі зіраюцца на старонкі кніг з гэтага цыкла, каб паглядзець, ці згаданы іх імёны альбо імёны знаёмых ім асоб. «Трудныя дарогі жыцця» прыцягваюць ацэнкам часу, высьновамі, якія робіць дасведчаны ў жыцці і палітыцы чалавек. А яшчэ ў «Звяздзе» зусім нядаўна здзейснена масавым тыражом перавыданне рамана Мікалая Чаргінца «Операція «Кровь»». Хацелася б, каб кніга, прысвечаная драматычным падзеям Вялікай Айчыннай вайны, трапіла ў кожную школьную бібліятэку, у кожную навучальную ўстанову краіны. Пісьменнік знайшоў тых мастацкіх вобразы, якія дэталёва ўзнаўляюць даўнія падзеі, паказваюць праз персанажаў зусім юных герояў, што ж гэта такое — генацыд беларускага народа ў Вялікую Айчынную вайну.

— Дарэчы, як актыўна сённяшнія пісьменнікі звяртаюцца да тэмы Вялікай Айчыннай?..

— Ізноў жа звярнуся да канкрэтных кніг. Публіцысты Аляксандр Плавінскі і Андрэй Шавель выдалі кнігу «Беражанка», прысвечаную памяці спаленай вёскі ў Пухавіцкім раёне. У Беразінцы ў перадаважныя гады адпачывалі многія пісьменнікі, мастакі. Сярод іх — і народны пясняр Беларусі Якуб Колас. Для Выдавечкага дома «Звязда» стала традыцыйнай звяртацца да гэтай балочай тэмы спаленых, струпчаных фашыстамі і іх памагатамі паліцамі паселішчаў. Летаць была выдадзена кніга журналіста і пісьменніка з Жабінкі Анатоля Бензэра «Галавасек», якая прысвечана таксама спаленаму фашысцкімі карнікамі паселішчу — вёсцы Драмлёва Жабінкаўскага раёна. Таксама быў выдадзены зборнік мастацкіх і публіцыстычных твораў, сабраных калектывам літаратараў з Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў, — «Званой перазвон». Яго ініцыятары і ўкладальнікі Леанід Крыванос і Рагнед Малахоўскі здолелі знайсці

той галоўны «нерв», што яднае мінулае і сучаснасць, далі папчечнікам па аддзяленні магчымасць пашукаць самыя яркія прыклады ў гэтай «хатынскай» тэме. Упэўнены, што такая праца прадоўжыцца. Ужо ёсць дамоўленасць, што кнігу пра кіраўскую вёску Боркі здасць у выдавецтва старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў паэт Алесь Казека. Ён даўно піша пра ўсе вядомыя яму, знойдзеныя ім факты, звязаныя з ваянным лёсам гэтага паселішча на Магілёўшчыне. Спадзяюся, што ў новым выданні будзе і новае асэнсаванне даўніх падзей.

Сёлета выйшла гісторыка-публіцыстычная кніга вядомага краязнаўчага пісьменніка Мікалая Барысенка «Буйніцкае поле: «Застацца і памерці...»». Такой маштабнай кнігі, у якой сабраны ўсе вядомыя факты пра бой лета 1941 года пад Магілёвам, пра лёсы яго ўдзельнікаў, яшчэ не было. Спадзяюся, што з часам здзейсніцца і перавыданне гэтай унікальнай кнігі, першы тыраж якой разоўшоўся за лічаныя месяцы. А нядаўна Мікалай Барысенка адзначаны прэстыжнай літаратурнай прэміяй у Расійскай Федэрацыі «Прохараўскае поле». Дарэчы, сёлета Магілёўскім абласным выканаўчым камітэтам прынята рашэнне аб заснаванні Літаратурнай прэміі «Буйніцкае поле». Мяркуюцца, што ўзнагароджваць ёй будуць беларускіх і расійскіх пісьменнікаў.

— Заўсёды здабыткі ў галіне мастацкай літаратуры найперш звязваюцца са з’яўленнем празаічных твораў, найперш раманаў і апавесцяў...

— І мы таксама пра гэта думаем, спрабуем сфарміраваць атмасферу ўвагі да гэтых знакавых жанраў... У часопісе «Полымя» пабачыў свет рамана добра вядомага празаіка Віктара Праўдзіна «Непераможны злом». Думаю, што крытыка яшчэ выкажацца пра гэты твор, які, безумоўна, варты прачытання шырокім колам чытачоў. Будзем чакаць кніжнага выдання рамана. У «Звяздзе» выйшлі празаічныя кнігі Людмілы Кебіч «Неба ў дыямантах», Віктара Шніпа «Заўтра была адліга — 4», Ганны Чыж-Лігаш «Убійство в поезде Минск – Брест», Алесі Кузняцовай «Русскій пасодобі». І ўсё ж хацелася б, каб сучасная беларуская проза была шырэй прадстаўлена ў айчынным кнігавыданні.

— А можа быць, няма тых мастацкіх з’яў, якія вартыя ўвагі?

— Канешне ж, мы як чытачы заўсёды жывём чаканнем найбольш важкіх, знакавых твораў. Праводзім пэўныя паралелі з мінулымі перыядамі ў развіцці беларускай літаратуры. І часам задаёмся пытаннямі: «А дзе ж сённяшнія Шамякіны, Стральцовы? Дзе новы Васіль Быкаў?» Праўда, радзей думаем пра тое,

што пытанні самі па сабе даволі прыземленыя. Сёння і заўтра будуць новыя імёны і новыя творы. Тыя, якія выкладуць новы погляд на час і дадуць сённяшняю ацэнку звычайным з’явам, тым клопатам і праблемам, у якіх жыве сучаснік. Відаць, не хапае ўвагі крытыкі, увагі медыя да літаратурнага працэсу. Не хапае вострых размоў пра стан літаратуры. Патрэбны абмеркаванні, патрэбны дыскусіі творчага, навукова-практычнага характару. Можна быць, якраз зроблены на іх акцэнт і дапамог бы нам штосьці і падсумаваць, а яшчэ больш выразна дапамог бы намалюваць перспектывы, кірункі развіцця нацыянальнай мастацкай літаратуры. Патрэбна часцей выдаваць зборнікі, рознага тэматычнага і жанравага характару анталогіі, якія б сведчылі пра тэндэнцыі, паказвалі мастацкі рух. Так, з выдавецтвам «Аверсэв» Саюз пісьменнікаў Беларусі пачаў больш чым год назад укладанне і выпуск серыі «Сучасная беларуская літаратура». Пабачылі свет дзесяць кніг з найлепшымі апавесцямі, апавяданнямі, якія ў мінулыя гады надрукаваны ў дзяржаўных літаратурна-мастацкіх перыядычных выданнях, у газетах «Літаратура і мастацтва» і «Звязда». Сярод аўтараў — пісьменнікі розных пакаленняў: Алесь Жук, Расціслаў Бензярук, Сяргей Трахімёнак, Алена Папова, Уладзімір Мажылюўскі, Анатоль Матвіенка, Алена Стэльмах, Алена Брава, Алесь Бадак... І, што самае галоўнае, адзін з тамоў своеасаблівай бібліятэкі «Сучасная беларуская літаратура» прысвечаны творчасці маладых празаікаў. У кнізе пад назвай «Чатыры кілаграмы бактэрыі» прадстаўлены творы Андрэя Сідарэвікі, Настасі Нарэйкі, Паліны Дваранскай... Сярод аўтараў кнігі — і тыя, хто яшчэ не ўступіў у Саюз пісьменнікаў, тыя, хто яшчэ толькі-толькі выбудоўвае сваю творчую дарогу.

— А вось чые кнігі, на ваш погляд, затрымаліся? І вам як чытачу хацелася б хутчэй убачыць іх рукапісы надрукаванымі...

— Відаць, буду суб’ектыўным, і ўсё ж скажу... Лічу, што трэба хутчэй выдаць новыя кнігі прозы Алеся Бычкоўскага з Беразіно, Уладзіміра Мажылюўскага з Браслава, таленавітага літаратурнага крытыка і публіцыста з Брэста Антона Папова, вопытнага літаратуразнаўца Івана Афанасьева з Гомеля... Ведаю, што доўга ў выдавецтве ляжыць паэтычная кніга Лізаветы Палеес, перакладчыцы беларускай паэзіі на рускую мову, яркай паэтэсы... Найхутчэй трэба выдаць асобнай кнігай новы пераклад «Новай зямлі» Якуба Коласа, здзейснены перакладчыкам Андрэем Цяўлоўскім. Асобныя старонкі гэтага перакладу ўжо друкаваліся ў часопісе «Нёман». Але хацелася б вярнуцца да ўжо здзейсненага. Шмат увагі айчынныя выдавецтвы надаюць дзіцячым кнігавыданню, дзіцячай літаратуры. І сярод навінак гэтага года я згадаў бы кнігі Валянціны Драбышэўскай (яна выдала ў «Звяздзе» адрозныя тры кнігі для маленькіх чытачоў: «Секретно! Для малышчэк!», «Секретно! Для дэвчонок», «Трынаццаць перевоплощений»), Святланы Быкавай, Алены Стэльмах, Паўла Гушына, Іны Фраловай, Сяргея Давідовіча, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Уладзіміра Магзо, Міхаіла Дзеранькі, Алены Невушавай, Ганны Леа, Дзмітрыя Мікалаева, Міколы Чарняўскага, Людмілы Кебіч, Тамары Кавальчук, Тацяны Дземідовіч... Цэлая кагорта, якая годна прадстаўляе сучасную беларускую дзіцячую літаратуру!

— А вось што датычыцца літаратуры non-fiction, дакументальных кніг, публіцыстычных выданняў...

— Ужо неаднойчы я гаварыў пра тое, што пісьменніцкая супольнасць з гра-

мадствам будзе развівацца пры ўмове здольнасці літаратараў апэратыўна адгукацца на запатрабаванні часу. У Саюзе пісьменнікаў працуе секцыя публіцыстыкі, якую ўзначальвае вядомы ў краіне журналіст, аглядальнік Выдавечкага дома «Беларусь сёння» Андрэй Мукавозчык. Ён і сам паказвае прыклад: за апошнія некалькі гадоў пабачыла свет літаральна бібліятэчка яго публіцыстычных распеваў пра час, пра тое, што хвалюе грамадства. Сёлета ў Выдавечкім доме «Звязда» пабачыла свет кніга дарожных нарысаў Людмілы Гладкай «Урокі Донбасса». Паэт і публіцыст Ірына Аўсеп’ян выдала зборнік нарысаў пра пісьменнікаў, мастакоў, дзеячаў культуры «Знаем, гордзімся: Известные люди Беларуси в портретах и очерках». Такой літаратуры, пра гэта неаднойчы даводзілася чуць у бібліятэках у розных рэгіёнах нашай краіны, якраз і не хапае. Плённа працуе ў жанры non-fiction доктар педагагічных навук, прафесар Аляксандр Радзюкоў. Толькі што пабачылі свет дзве яго кнігі — «О математике и математиках», «Вкрапления в официальные, научные и корпоративные доклады, а также содержания бесед и разговоров». Аляксандр Міхайлавіч, які і Андрэй Мукавозчык, — лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі. Несумненна, яны прапаноуюць чытачу і іншыя новыя кнігі.

— Саюз пісьменнікаў, падаецца, рэалізоўвае шмат розных ініцыятыў, звязаных з прапагандай сучаснай літаратуры, кніжных навінак...

— І тут варты зазначыць, што жывы дыялог з чытачом, непасрэдным жывым стасункі з грамадствам увогуле — гэта неад’емная частка нашай працы. У кожным з рэгіёнаў краіны праводзяцца сотні сустрэч пісьменнікаў з чытачамі. І тут я хацеў бы падзякаваць кіраўнікам літаральна ўсіх аддзяленняў СПБ: і Міхаіла Пазнякову, і дэпутату Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Уладзіміру Гаўрылювічу, і Тамары Красновай-Гусачэнка, і Людміле Кебіч, і Леаніду Крываносу, і Тацяне Дземідовіч, і Алесю Казеку. Яны — найгалоўнейшыя генератары шматабсяжнай працы па жывых стасунках, жывой размове пісьменніка з чытачом. І ў апошнія год-паўтара адбылася большая сістэматызацыя гэтай працы. У абласных цэнтрах і раённых гарадах пры падтрымцы мясцовых улад, абласных і раённых бібліятэк праводзяцца фестывалі кнігі, чытанія. Як прыклад — рэспубліканскі фестываль паэзіі ў Мастах, які прадэманстраваў, што можна развіваць і ўвагу чытача да сучаснай паэзіі. Вялікая ўдзячнасць за гэта Людміле Кебіч, Дзмітрыю Радзівончыку. Як прыклад — яркі фестываль дзіцячай кнігі, праведзены ў вёсцы Новая Мыш у Баранавіцкім раёне. Генератарам, сэрцам гэтага фестываля стала Тацяна Дземідовіч. У Новай Мышы не забыліся і прадаўні літаратурныя традыцыі, са сцэны гучалі вершы паэта-земляка Яна Чачота. Цэлая серыя фестываляў дзіцячага чытання ладзіцца ў Мінску. І з удзелам гарадской цэнтралізаванай сеткі дзіцячых бібліятэк, і пры падтрымцы Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, і з дапамогай аўтарытэтай кнігарні Беларусі «Акадэмія».

— Есць нешта няздзейсненае, што не паспелі рэалізаваць, хаця і задумвалі ажыццявіць да свята пісьменства ў Івацэвічах?

— І вельмі шмат. Але ж ідэі, пэўныя напрацоўкі не губляюцца. Будзем іх развіваць, умацоўваць і ісці наперад. Са святам усіх чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва»! Да сустрэчы ў Івацэвічах!

Ігарыў Раман СЭРВАЧ

Праз тугу да будучыні

Адна з найбольш знакавых фігур у заходнебеларускай літаратуры — Піліп Пестрак. Яго больш ведаюць як празаіка, але ён быў яшчэ і паэтам, публіцыстам, крытыкам. І, канешне, неацэнны яго вялікі ўклад у барацьбу з санацыйнымі ўладамі Польшчы за вызваленне роднага краю ад акупацыі, далучэнне да Савецкай Беларусі. Урэшце, актыўная палітычная барацьба і падказала яму назвы шмат якіх твораў, а ўлюбёнасць у родную Беларусь радуе шырым захапленнем у тых з іх, у якіх ажываюць родныя краявіды. Яны звязаны з убацаным будучым пісьменнікам у маленстве, а таксама паэзіяй, калі наведваўся ў родную вёску Сакаўцы. Калі нарадзіўся ў ёй 27 лістапада 1903 года, яна ўваходзіла ў Косаўскі павет, цяпер Івацэвіцкі раён.

што змагаўся. У аўтабіяграфіі «Дарогаю жыцця» прызнаваўся: «Я, ідучы праз турмы, не толькі зразумеў, я палобіў марксізм, які ўрэшце адкрываў мне ўсе загадкі быцця, адмыкаў усе замкі ад усіх дагэтуль нязведаных дзвярэй».

Матывы барацьбы знайшлі важнае месца ў яго паэтычнай творчасці. Гэта відаць і па першай кнізе «На варце» (1940), бо далёка не ўсё ён мог надрукаваць у заходнебеларускім друку. Ужо ў назвах творах відаць прысутнасць у іх матываў закліку да барацьбы: «Магаўся», «На марш», «На фронце», «Пасля прысуду»... Дзеля жаданай перамогі сам аўтар і яго аднадумцы гатовы былі да самаахвярнасці:

*Маяк гарыць
Над морам пенным,
Пружынся, крок мой, цвёрда,
Шумі,*

*паход! —
Хто ж, як не мы,
Галаву падыме горда,
Каб узысці на эшафот?!*

Пра сябе пісаў, але адначасова і пра іншых нявольнікаў. Гэта была яго, пестракаўская, праўда знаходжання за зацэнкамі: «— На нарах астрожных ляжу прыкаваны, // Распяты, бунтуеце ў сне, // І сочацца кроўю, гараць мае раны... // За мной, прада мною гадоў чараду // Ночка астрожная лічыць пры мне». Звяртаючыся да сваіх паплечнікаў у барацьбе з санацыйнымі ўладамі, называў іх «навальнічным авангардам», заклікаў «быць інжынерамі барыкада». Таму і свой першы раман, у якім у галоўным героі Андрэю Касцевічу бачыцца сам, назваў «Сустрэнемся на барыкадах». З тым пэмкненнем пісаў, якое было вядома не аднаму яму, але і тым, хто быў перакананы, што перамогі можна дасягнуць толькі ўзброенай барацьбой.

Да яе ў творы не даходзіць, але падтрымка вядзецца. Кожны, хто чакае вызвалення ад польскага прыгнёту, мае задачы, тым больш што сярод персанажаў прадстаўнікі не толькі КПЗБ, але і іншых партый, розных арганізацый, большасць з якіх важнае значэнне надае справядліваму вырашэнню беларускага пытання. І ў самім жыцці не заўсёды лёгка было разабрацца ў адносінах іх праграм. У мастацкім творы — яшчэ больш, хоць ён і задумваўся Піліпам Сямёнавічам як раман-эпапея.

Жаданне паказу ў рамане ўсенароднага характару барацьбы за лепшую долю месцамі прывяло да расцягнутасці — як у дзейнасці рэвалюцыянераў, так і ў характарыстыцы іх поглядаў, што нярэдка вызначалася праз палітычныя спрэчкі ў абмеркаванні іх. Але ёсць у творы і тое, у чым нельга запярэчыць: добрае веданне Піліпам Пестракам народнага жыцця, яго ўлюбёнасць у беларускую прыроду, замільваннем высковымі працаўнікамі. Праз лірычныя адступленні калі-нікالی

гаворыць нават больш, чым у асобных сваіх вершах.

Калі ў рамане «Сустрэнемся на барыкадах» перажывае аўтар яго займае шмат месца — бежанства, а пасля вяртанне на радзіму, супаставленне галоднага жыцця на радзіме з убацаным у Расію, удзел у рэвалюцыйнай барацьбе, то ў наступным творы гэтага жанру «Серадзібор» пісьменнік асэнсоўвае жыццё пасляваеннай вёскі.

Вёска Серадзібор, у якой адбываецца дзеянне, мала чым розніцца ад тых, у якіх даводзілася бываць яму. Але гэта было наведванне, як кажуць, похапкам. Часцей у складзе іншых пісьменнікаў на нейкіх мерапрыемствах ці выступаючы па лініі Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СР БССР. Праўда, з 1971 да 1975 года быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, пасля уз'яднання Беларусі — Вярхоўнага Савета СССР. Толькі паездкі былі афіцыйныя ці на сустрэчы з выбаршчыкамі. На іх, безумоўна, аб праблемах вёскі не даведваўся. Ды і раман «Серадзібор» выйшаў у 1963 годзе, яшчэ да пачатку так званай «хрушчоваўскай адлігі». Відавочна, што ўсіх працаўцаў, якія адбываліся на сяле, Піліп Пестрак не ведаў.

У параўнанні з раманам «Сустрэнемся на барыкадах» не сказаць, што пайшоў значна наперад. У адным яму нельга адмовіць: у чуйным улоўванні працаўцаў, што адбываліся ў жыцці. Тады бралі сваё, але ён заставаўся тым жа аптымістам, што і ў гады маладосці. Там жа, дзе малодосць духу, жаданне творча працаваць. Таму і ўзяўся за чарговы раман «Лесавічанка», над якім працаваў да канца жыцця (памёр 22 жніўня 1978 года). Апублікавана была толькі першая кніга, што тычыцца падзей перадаваенага часу.

Галоўны персанаж — Павел Верасовіч. Безумоўна, у характарыстыку яго Піліп Пестрак многае ўзяў з уласнага жыцця, жонка Паўла Лена Лесавічанка — хутчэй за ўсё вобраз абагульнены, хоць нешта, відаць, браў і з лёсу сваёй жонкі. Абодва — актыўныя камсамольцы-падпольшчыкі ў былой Заходняй Беларусі. І абодва, вітаючы новае жыццё, суткнуліся з несправядлівасцю, якая не дае спакою. У чым яна праяўляецца, відаць з прызнання Лены: «Я не хачу верыць у тое, што КПП і яе філіялы — КПЗУ, КПЗБ — вінаваты ў тым, у чым іх абвінавачваюць. Усё здарылася на нашых вачах. І ніхто лепш не ведае, як было, як рабілася» (КПП — Камуністычная партыя Польшчы, КПЗУ — Камуністычная партыя Заходняй Украіны).

Шэраг апавяданняў Піліпа Сямёнавіча, а таксама аповесці «Муж і жонка», «Пачатак» аб тым, як у гады Вялікай Айчыннай вайны арганізуюцца партызанскі рух на Палесці. Узятая тэма адкрывала для багатага творчых магчымасці. Аднак ён пісаў і духу свайго часу, калі прыслужнікам фашыстаў у літаратуру падаваліся абавязкова такія, хто з'яўляўся скрытым ненавіснікам савецкай улады. Хапала, на жаль, і іх. Аднак, гэта ўжо даўно

не сакрэт, знаходзіліся і тыя, хто рэзка перафарбаваўся, стаў злачынцам. Хоць, калі да гэтых твораў ставіцца ў гістарычным ракурсе, параўноўваючы іх з пазнейшымі, лёгка прасачыць, што пісьменнікі паступова пераходзілі да паказу тых падзей у розных ракурсах. Стараліся глыбей адчуць псіхалогію паводзін чалавека ў надзвычайных сітуацыях. Піліп Пестрак быў адным з першых, хто ўзяўся за асэнсаванне гэтай тэмы, што важна.

Аднак ён заслугоўвае да сябе паважнага стаўлення не толькі як пісьменнік, актыўны грамадскі дзеяч, барацьбіт за шчасце свайго народа, будучыню якога бачыў у адзіным страі з іншымі народамі, прытым не раз'яднанага на ўсходніх і заходніх беларусаў, а ў адзінай сям'і, але і як чалавек, які жыў не толькі ўласнай творчасцю, а і шмат ведаў і да многага імкнуўся. Гэта не абышоў увагай і Кузьма Хромчанка, аўтар манаграфічнай працы пра яго «Піліп Пестрак: Жыццё і творчасць», а таксама аўтар асобных публікацый пра яго. Ён, прынамсі, засведчыў: «Захаплялі ў ім незвычайная эрудыцыя, начытанасць, прываблівала сапраўднай любоў да літаратуры, вялікая павага да кнігі, здзіўлялі неардынарнасць мыслення, выключная прынцыповасць і бескампраміснасць заўсёды і ва ўсім, нарэшце, падкупляў нейкі прастават, па-народнаму пестракаўскі гумар, ад якога становілася цяплей на душы».

Цытуючы гэтае выказванне, знаны далейшы заходнебеларуская літаратуры Мікола Мікуліч дадае не менш істотнае: «У нашай пісьменніцкай супольнасці Піліп Пестрак быў рэтраарыгіл у лепшым разуменні далёзнага паняння, чалавек з высокім парогам асабістай сумленнасці і прыстойнасці, падкрэслена самабытны і непаўторны. Схільнік да парадоксаў і народных досціпаў (нават дзікаватасці), добры прамоўца, майстар выдання дыскусій на самыя розныя тэмы, непаўторны рулівец аб усім абсягу роднакултур'я і роднамоўя...»

Ёсць у Піліпа Пестрака верш «Другу невядомаму». У ім ён звяртаецца да самога Петраккі, які «клаў на алтар любові свяцільнік дар // і спясе нікому не аддаў // сваіх праменьняў сэрца яркіх». Адбывалася гэта там, што «ад тугі да шчасця шлях не гладкі, // яно куюцца сэрца кожны дзень // і за сабой нястрымліва вядзе // агеньчыкам патрульным, як украдкай». Пра асабістае было сказана. Позірк спыняецца на моманце, дзе гаворка ідзе аб тым, што да шчасця шлях нялёгка, часам пакутлівы.

Такім гэты шлях быў і ў Піліпа Сямёнавіча. Ён і сапраўды ішоў да яго ад тугі. Толькі не ад той, што наступала ў моманты незадаволенасці самім. Яна была іншая, я б сказаў — маштабная: аб родным краі, забраным чужынцамі. За яго вызваленне і змагаўся. Пра тое, што перажываў у гэтым, як і іншыя, хто стаў на шлях барацьбы, і пісаў у сваіх творах. Яго вершы, апавяданні, творы вялікага празаічнага жанру — водгулле свайго рэвалюцыйнага часу, але яны і гісторыя беларускай літаратуры.

Азіраючы жыццёвы і творчы шлях Піліпа Пестрака, трэба пагадзіцца з ацэнкай, дадзенай яму як аднаму з найбольш выдатных прадстаўнікоў заходнебеларускай літаратуры, Віктарам Каваленкам. Віктар Антонавіч у нарысе «Піліп Пестрак», змешчаным у «Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя» (том 4, кніга 2, 1986—2000), гаворчыць пра раман «Сустрэнемся на барыкадах», адштурхоўваюцца ад выказвання Янкі Брыля, які ў адной са сваіх кніг прыводзіць словы Л. Талстога: «Пражыў жыццё — раскажы пра яго». У сувязі з гэтым дадае пра згаданы раман: «Так было», аднак гэта тычыцца ці не ўсяго, што напісана Піліпам Сямёнавічам: «<...> тое, што зроблена пісьменнікам — гэта пераканальнае мастацкае сведчанне вялікай часткі трагічнай гісторыі беларускага народа, найважнейшы вывад з якой можна зрабіць толькі адзін — так было».

Алякс МАРЦІНОВІЧ

Штогод у нашу краіну з розных куткоў свету з'яжджаюцца літаратары, каб узяць удзел у Дні беларускага пісьменства. Геаграфія шырокая: краіны постсаветскай прасторы, блізкае і далёкае замежжа. Беларусы заўжды рады сустракаць гасцей, тым больш калі яны нясуць мастацкае Слова.

Нацый у свеце

Аванэс ТУМАНЯН
(1869—1923 гг., Армения)

Заклік

Калі ёсць ты, Бог,
Не прыдумаў ты
Слёзы, горкі плач,
Водгалас бяды.

Раз атрутай зла,
Зайздрасці, ілжы
Ты не засмуціў
Яснасці душы.

Як ты не стварыў
Гэты свет для зла,
Каб чаргой нягод
Нам зямля была, —

Хіба пакараць
Злоснікаў не час,
Калі ты прыйшоў
З дабрывінай да нас?

Усяісны Бог,
Я малю ў журбе.
Калі ёсць ты, дзе
Мне зайсці цябе?

Ды ў мальбе адказ —
Ад людзей злы крык
Кліч гарачы мой
Заглушыў уміг.

Прэч жа ад пакут
І двурушных слоў!
Ды мне наўздагон —
Безліч камянёў.

З іменем тваім
Я жыву заўжды.
Клікаў я, ды ўсё ж
Не з'явіўся ты.

Столькі бед за што
Я ў жыцці трываю,
Калі, праўда, ты
Бог прыгожых спраў?

Што ж трываеш зло?
Або мала бед?
Або ўсё ж такім
Быць павінен свет?

Ці не ты даў меч
Для зладзейскіх пунт,
Каб трывалі мы
Горыч ад пакут?

Ці не бачыш, як
У век жорсткі мой
Мучыць брата брат,
Льейца кроў ракой?

Выврві кветкі зла
Ды з'явіся, Бог,
Калі мусіш даць
Лепшую з дарог!

Канцэрт

З адхону хваля
стромка ўніз ляціць,
Звяргаецца магутна на каменне,
І б'е пясок, і яр раве, крычыць,
Крычыць збянтэжана ручай
імклівай пенай.

Як той стары, унука песні рады,
Ціхуткім голасам
ледзь-ледзь спявае,
Так лес стары,
на цішыню багаты,
Чуць адгукаецца
на пошум гулкіх хваляў.

Між тым,
напоўніў марамі свой сон
Нямы слухач. Пакарліва схіліў
Свой чуйны
слых задумлівай адхон
Да музыкі святой
прыродных сіл.

**З армянскай. Пераклад
Алены БАСКІРСКАЙ**

Алама Мухамад ІКБАЛ
(1877—1938 гг., Пакістан)

Малітва дзіцяці

Малітваю зляцела з вуснаў пажаданне:
"О Божа, дай мне святага паланне,
Каб знішчыць гідкай цемрадзі навалу,
Каб дабрыня ўвесь свет апанавала.
Тады, як ружы ўпрыгожваюць зямлю —
Айчыну я ўпрыгожу так сваю.

Зрабі мяне, о Божа, матыльком,
Няхай адкрыецца мне ведаў свет бязмежны,
Хай буду я слугою жабракоў,
Для слабых — сілай, для галодных — ежай.
Вядзі мяне ты толькі светлым шляхам,
І зло хай стане прада мною прахам".

Думкі зорак

Я чуў, як зорка зорцы гаварыла:
"Плыўмё, — але дзе межы акіяна?
Рух — наша сутнасць, кружым па арбіце,
Ды сэнс ці ёсць у крузе каравана?"

Што лепшае: бясмерце ці смяротнасць?
Хто ведае? Адаказ хто дасць нам слушны?
Шчаслівей — у каго абмежавана
Жыццё — той больш велікадушны.

Так, канчатковасць лепш за неўміручасць...
Стрывае хто жыццёвы вечны цяжар?
На шью кожнай з нас, як на палоннік,
Навек пятля аркана часу ляжа.

Хоць чалавечае жыццё — праблем крыніца,
І, кажучы, што за ім — нябиту млечнасць,
Але, хто ў думках да вяршынь імчыцца,
На стрыжні духа спасцігае вечнасць".

Кніжны чарвяк

Аднойчы чарвячок маленькі кніжны
Распавядаў начному матыльку:
"З Абу-Алі* зрабіў я ведаў нізку,
Ў радках Фарыябі** я ўзоры тку,

*Абу-Алі — Авіцэна. Персідскі філосаф, вучоны і доктар.
**Фарыябі — Аль Фарабі. Сярэднявечны ісламскі філосаф, матэматык, вучоны Усходу.

Ды толькі не спазнаў жыцця я сэнсу,
Не быў ішчаслівым на сваім вяку".

Сказаў матыль з падпаленым падкрылкам:
"У кнігах жыць — амаль не жыць зусім.
Жыві ў агні — жыццём жывым і палкім,
Бо сэнс быцця — ў каханні трапяткім".

Завялая ружа

На якой мове свету я цябе апяю?
Ці патрэбна, завялая, ты салаўю?
Назвалі раней цябе велічна ружай,
Кальхаў цябе ветрык пяшчотны і дужы.
З месца, дзе ты расла, ліўся водар без меры,
Нібы нехта раскрыў з дзіўным пахам куфэрак.

Ды аплакаў цябе я салёнай расою...
Мы падобныя вельмі, о ружа, з табою!
Я пражыў, нібы ў сне — смерць, як прывід, паўстала,
Ну а ты — тлумачэнне жыцця майго стала.
Дзе мой сад малады? Вецер, дождж і калюжы...
Я — жалейка. Мой плач чуеш, бедная ружа?...

З урду. Пераклад Святланы БЫКАВАЙ

Рабіндранат ТАГОР
(1861—1941 гг., Індыя)

Дажджы сышлі, і загучаў расстання голас адзінокі.
Сабраць напевы час настаў, —
перад табою шлях далёкі.

Адрукатаў апошні гром, прыстаў да берага паром, —
І бхадра* надыйшоў своечасова.
Пылоч ад кветак на зямлі ляжыць,
Раўчак праз мангравы гушчар бяжыць.
І цішынёю поўняцца лясы,
і травы серабрацца ад расы...
І ў новы верш перацякаюць словы.

Поччу ў небе ззяюць зоркі — статка зорнага сляды.
На сваёй нябеснай пашы статак пасвіцца заўжды.

Бхадра* — назва месяца ў Індыі (з 23 жніўня да 22 верасня).

Святланосныя каровы асвятляюць сад пладовы,
Паміж кветкамі, пладамі разбрыліся, хто куды.
Са світанкам уцякаюць, пыл клубіцца наўздагон.
Месяць, як пастух, іх гоніць у нябесны свой загон.
Так і ўсё мае жаданні, летуценні, спадзяванні
Разбрыліся... Час настане — як збярэ я іх тады?..

Звычайны чалавек

Адваторкам, з кійком пад пахай, з ношай на галаве,
Ідзе селянін дадому ўздоўж берага, на траве.
Калі праз туман стагоддзяў абдубецца раптам цуд,
І, з царства смерці вярнуўшыся, ён зноў аб'явіцца тут,
У тым жа абліччы мінулым, з ношай той жа ў руках,
Здзіўлена і разгублена пачне глядзець па баках, —
Натоўпы людзей збягуцца сюды, да яго, хутчэй,
Не зводзячы з селяніна цікаўных сваіх вачэй.
Як прагна кожнае слова будучы яны ўспрымаць,

Аб тым, як жылі калісьці, тыя каго ўжо няма,
Як яны працавалі, аб чым іх думкі былі,
Як дзяцей задалі на гэтай самай зямлі...
І просты сялянскі аповяд з грубых няўразлівых слоў
Паэмаю самай цудоўнай гуцаць будзе зноў і зноў.

Калі цябе я ў сне сваім не бачу,
Мне мроіцца, што шэпча заклінанні
Зямля, каб раптам знікнуць пад нагамі.
І за пустое неба зачэпіцца,
Узняўшы рукі, з жахам я спрабую.
А потым прачынаюся і бачу,
Як ты кудзелью пачынаеш прасці,
Са мною побач сядзячы ў пакоі,
Яўляючы сабой спакой стварэння.

З бенгальскай. Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Актай РЗА
(1934—2019 гг., Азербайджан)

Рубаі

Лес поўніцца наранку ішматгалоссем,
Шпака сініца замаўчаць не просіць,
Гамонячых у зале ўразнабой
"Стальныя струны" —
нервы не выносяць.

Груд снегу зімой нецярпліва чакаў,
Аб гордай вяршыні ён марыў.
— Як пойдзеш у рост, —
гаварылі яму. —
Дык станеш тады аксакалам.

Калісьці памяркоўны месяц люты,
Абделеным адчуўшы, наракаў;
"Калегі па цэху" яго настаўлялі:
Ты цыкл задавай паручаеці, "бунтар"!

Струны так натхнёна закрале устад,
І рубаб душэўна адгукнецца ў такт.
Не заплюшчыць месяц воч сваіх
да ранку,
Сонца пацалуе вусны на світанку.

Скрыўшы грэх, па сумленні
не носім жалобу,
Наракаем ахвотна на нораваў змену —
Так правіннасць сваю апраўдаць
мы жадаем,
Ды пераступіць закон права не маем.

Ад маланкі, што ўзарвалася, зазьяла,
Зарумянілася ліпа векавая;
І рака наўскач няслася, нібы конь,
Усё часовае адважна захапляла.

Вялікае і моцнае каханне
Між жонкаю і мужам — ледзь жывое
Цяпер, асуджана на паміранне.
Любоў жа да дзіцей сваіх — святая.

Сакрату жонка спуска не дала —
Патокам слоў з вадою палівала,
Без зла філосаф гаварыў гасцям:
Праліўся дождж — нядаўна грукатала.

З'явіцца можаш ты ў час нечаканы,
Далі ў мінулым мне адтэрміноўку —
Дазволілі тады мне не памерці...
Але ты ў жыццях
так няўмольна ставіш кропку.

Для многіх бачыць кроў і жудасна,
і страшна,
Пра колер мовяць,
што крывава-чорная яна.
Ды не бянтэжыць ката з'ява гэта —
Упэўнены: жыццё жыві не дарма.

Зямля хавае розныя багаці,
Ды з Сонцам у яе святое брацтва;
Народзінай планеты Вечны мір
Зямлянам было б варта дачакацца.

Нацый у свеце — як мораў у акіяне,
З процьмаю розных
цікавых найменняў,
Межы між імі, "рыбы падводныя" —
Горкі выток рукатворных дзеянняў.

Пагорак, што ўзвысіўся
над полем белым.
— Я стаў гарою, — падумаў смела.
Ды снег растаяў, а з ім і радасць
З назоў адчування ўласнай вышыні.

У цемры ідзі
за ўласнай зоркай следам,
Агонь любові, што спякае, зведдай,
Меджнуна жарсцю, як адчуў знямогу,
Ты атрымаеш
над бяздушышам перамогу.

**З азербайджанскай.
Пераклад Людмілы КЕБІЧ**

Зінаіда ДУДЗЮК

Лес і пушча

Лес – мой бацька, маці – пушча.
Абдымаюць і галубяць,
Як дзіця, аддана любяць,
Робяць дужай і відушчай.

Пад гамонку дрэў высокіх
Я свае шукаю словы,
Каб глядзець на свет вяснова,
Марай лётаць ля аблокаў.

Каб у самых цёмных нетрах
Я магла знайсці сцяжыну,
Не згубіцца і не згінуць,
З рэхам сбраваць і з ветрам.

Лес – мой бацька, пушча – маці.
Ад узлеску да паляны
Цешаць сэрца, гоцяць раны
І ў адхланна час, і ў працы.

Жнівень

Сузор'е яблыкаў на доле.
Багаты жнівень, малады,
Сябе ў жаданнях разнявольіў,
Як і ў мінулыя гады.

Я назіраю з захапленнем,
Як шчодра дзеліцца мой сад
Пладамі спелымі, натхненнем,
Дзе і дабро ёсць, і краса.

Вядома мне, што ўсё мінае,
Міне і гэты дзіўны час,
Што шчырасцю мяне краане
Да шчасця, любасці ў вачах.

Таму стараюся запомніць
Імненне кожнае цяпер
Каб светлынёй душу напоўніць,
У жніўня ўзятай наперад.

Пошук

Пра адно цябе прашу:
Не трывож і не трывожся,
Адпусці маю душу,
Нам мінулае здалося.

Толькі прывідам стаіш
У вачах маіх стамлёных.
Хопіць дум пустых маіх
Хопіць страху, слёз салёных...

Зноў вяртаеш мне назад
Успаміны, словы, вершы.
Не пад сілу мне звязаць
Шлях складаны з найпрасцейшым.

І блукаем паміж зор,
Дзе саміх сябе шукаем.
Мы – натхненне і дакор.
Кожны з нас – суддзя і Каін.

Венера з неаліту

... Чалавек над знаходкай замёр,
Нібы ўласным вачам не верыў.
Асцярожна гліну ацёр...
Так! Яна! З неаліту Венера!

Зрэнке ўспыхнулі сквапным агнём.
Гэтак мала каму шанцуе!
Ён жа марыў даўным-даўно:
Ашчукаць каб знаходку такую!

Праз Яе адчуваў даўніну,
І стагоддзі ляцелі, бы коні!..
Чалавек пераможна ўздыхнуў –
А Яна ажыла на далоні.

Адхінула пасму з ілба,
У вачах здзіўленне, лагода...
“Ява гэта ці варажба?
Хто ты, хлопец? Якога роду?”

Разгубіўся... Што адказаць?
Прабурчаў археолаг заўзятая:
“Вось... Пасмеў цябе адшчукаць...
А такая падзея – святая!

Замірае душа ў маленці,
Не на веры, ды гэта праўда,
Недзе ў тысячнях мо калене
Я твой самы далёкі нашчадак”.

Вострым позіркам апякла,
Загадала: “Раскрыў далоні.
Бачу я, што здалёку прыйшла
На счужэлае гэтае ўлонне.

Ты — дзіця жанчыны слабой,
Занядбанай і родам, і мужам.
На цябе перайшоў яе боль –
Будзеш спадычынна ім няжужы.

На крыві і руінах ваш свет!
З-за амбіцый гінуць дзяржавы.
Скрозь атрута на вашай траве
Прастунае хваробай іржавай.

Нават ластаўка белая – глянё –
Пасівела ад чорнага гора!
Не трывае вас болей зямля,
І пад родам падрэзаны карань.

Ты губляеш свой твар, чалавек!
А спыніцца яшчэ магчыма...
Ёсць чатыры святыні навак:
Маці, Мова, Жыццё, Айчына!

Нават твой новаствораны Бог
Апраўдаць гатовы злачынствы.
Ты змагаешся сам з сабой
У памкненнях сваіх нячыстых!

На мяне непачыва глядзіш...
Я – Жанчына. Я – Вечная Маці,
А не выкапаны гладыш.
Ты мяне не знайшоў, а страціў...

Невыносна ў тваіх руках.
Зло з хлуснёю мяне забываюць!
Адчуваю: я – гліна і прах,
Для цябе – з небяцця, нежывая...”

Чалавек утрапёна глядзеў:
Пыл, аскепкі – на брудных далонях...
Дазараў непрыкметна дзень,
І стагоддзі ляцелі, бы коні...

Алена ПАПКО

Райскі сад

Таёмны яблыневы сад,
Дзе цёплы дотык неба,
І сон шчаслівы ў лістапад,
І каласіца глеба.

На розны лад птушыны спеў
Стракататы, шматгалосы.
І коціца вятроў напеў –
На травах стынучы росы.

Звініць чмяліны дружны рой
І ў медунічным цвеце
Прастора сніць ружовы сон,
Чароўнейшы на свеце.

І абдымае небакрай
Пячотнаю рукою.
І засцілаецца абшар
Квяцістаю сцябою.

А ў снім плёскае ракі,
Падскокваюць шумліва
Ляшчы, самы і шчупакі –
Ярышца ганарліва.

Таёмны яблыневы сад –
Сад трапяткое лані,
Яго мінае снеганад,
Што сцэлецца ільнамі.

У згодзе, шчырасці жывуць
Усе ў яго ўладаннях.
І не гарчаць, і не някуюць
Тут жалбы і растанні.

Іван-чай

Аблокі плывуць над гаем,
Ранкі вабяць іван-чаем.
Паедзем, цётка, збіраць
Мяцёлкі пышныя праз гаць!
Лісцё шарготкае сарвём,
І высушым, і ператром,

Каб у сумётную пару
Тым зборам вылечыць тугу,
І ў час дакучлівых хвароб,
Зрабіўшы спробавы глыток,
Адчуць, як колецца ў грудзях
Лёт мрояў на сямі вятрах.
І адраджаюцца наноў
Надзея, вера і любоў.

... Паедзем, цётка, збіраць
Мяцёлкі пышныя праз гаць!

А восень не прыхоўвае дажджы,
Як яблык, у залатыя скрынкі.
Таму цяпля імгненні беражы,
Як бабінага лета павуцінкі.

Ляцяць яны – і светла на душы
Да першае завеі сарамяжнай.
... Трываласць вінаграднай мне б лазы
І лёгкасць павуцінкі той адважнай.

Маёвы дождж

Каб дождж маёвы сыпаў –
І аграном не трэба! –
Год ураджайны б не мінуў,
І з лішкам было б хлеба.

Каб цёплы дожджык без грамоў,
Кралісты і ласкавы –
Прыбіўся б пыл крутых шляхоў,

Лягчэй бы дыхаць стала.

Каб дождж маёвы басаноў,
Прабег па наваколлю,
Яго ў вясковай старане
Сустрэлі б хлебам-соллю!

І да вячэрняе пары
З бадзёрсцю, гулліва –
Па лужах – боты дзетвары
Насіліся б шчасліва!

На шалях – чаша забяцця.
Пачуў, як моцна сэрца б'ецца,
Як цягнецца за ёй рука,
Перакуліць да дна, да дна.
Інакш – былое не мінецца.
Чаму ж так моцна сэрца б'ецца?

Раблю адзін глыток, другі.
А позірк твой пячэ асотам.
Чаму? Калі не сталі мы
Ні напачатку і ні потым
З табою блізкімі. Скажы,
Чаму ж пячэ той боль асотам?

Да дна дапіўшы забыццё,
Пацісну так і так плячым –
Гарчы, гарчы непрымірыма
Забыты боль у сэрцы той,
Што некалі, на дзіва, мною
Была... Цяпер няма, няма.

Наталля СВЯТЛОВА

Каралева Кніга

Каралева Кніга,
Ты душа стагоддзяў! —
Хай шуміць Няміга
У вясновым разводдзі!

Хай салоўка песню
Для цябе складае,
Сонца напрудвесні
Мары спавядае!

На тваёй арбіце
Лётаюць гіганты
Славаю ў зеніце,
Як вялікі Дантэ.

Каралева Кніга,
Табе давяраю:
Ад славянскіх літар
Аж да небакраю.

З ласкаю прытуліш
Да сваіх старонак.
Каралева Кніга,
Ты — як маг-рамонак:

На табе варажыць,
Часам спачуваюць,
Ты ж параіць зможаш,
Выведзеш з адчаю.

Моцы табе з лішкам
Падарыла бытнасць,
Ты ўсім эрудытам —
Векавую святасць.

Каралева Кніга,
Ты мая спагада,
Уладарка думак
І жыцця лампада.

Ва ўсім шматаблччы
знаходжу Цябе:
у збегу абставін,
у фрэскавым ішкле,
у золаце правіл,
у звоне часін,
у шквале іцунамі,
у барве рабін,
у кволай сцяблінцы,
у моцным стаўпе,
у радасным прынцы
і ў жаху труне.

Хвароба ў цэле —
затоеная ў душы крыўда,
пахаваная часам.
Навошта пахаванне?

Лепш нараджэнне
новага імгнення,
у якім шанс
змяніцца
і вызваліць пачуццё.

Сонца дыск паміж дамамі
Прымасціўся, бы ў гамак,
І заігрывае з намі,
Запрашаючы ў гамак.

Гушкаецца як гарэза,
Скача пад вясёлы “зон” —
Непаўторная імпрэза,
Промняў возненны галоп.

Толькі хутка апусце
Утульны прывідны гамак —
Сонца танец у пасцелі
Ужо працягнецца. І так

Спачываць ідзе гарэза —
Дыск схвае гарызонт,
Ён гамак нібы падрэза,
Захад сонца — мары, сон?

Паміж сном і явай

Мініяцюры

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Якая ж гэта асалода – прачнуцца пасля ночы і падумаць-паразважаць. Пра што? Ды проста пра тое, што... як жа гэта соладка – прачнуцца пасля ночы і падумаць-паразважаць.

Аднойчы пасля ночы прахапіўся ад думкі: чаго ж гэта я не веру ў тое, што існуе жыццё і пасля жыцця? І пачаў разважаць.

Вось мінерал жа ніколі не падумае пра тое, што ператворыцца ў травінку. Травінка ніколі не падумае, што ператворыцца ў жывёліну. Жывёліна ніколі не разумее, што ператворыцца ў чалавека, якому стане спажавай. Гэтак і чалавеку цяжка ўявіць, што і ён ператворыцца ў нешта іншае, толькі спажавай для таго вышэйшага будзе яго душа, а не цела.

І чым святлейшая душа, тым багацейшы ўрадак дасць пасля зямнога жыцця, па аналогіі: чым багацейшы мінерал, тым багацейшы і травінка, якая ўзбагаціць жывёліну, а ўкормленая жывёліна пера-

творыцца ў моцнага чалавека, які павінен недзе там, наверху, стаць духоўнай спажавай, і чым святлейшая душа, тым святлейшым будзе таямнічы прадстаўнік таго вышэйшага духоўнага свету.

Але ўявіць гэта нам не дадзена, як жы-вёліне не дадзена ўсвядоміць, што ёсць яшчэ і вышэйшы за яе свет – чалавек.

Прыкінуў гэтак, маўляў, душа ўсё ж цалкам не знікне, ды і зноўку прыспакоены праваліўся ў сон.

Напаўсонні прымроіліся апошнія вярчэрнія навіны. Цікава ўсё ж: тое, што адбываецца ў свеце, – яно адначасова і ўва мне ці па-за мною? Я ж у свеце! Але з ім ці сам-насам, сам па сабе? А свет успрымае тое, што я ў ім? Свет жа не можа быць сам-насам. Але ж у ім столькі такіх і не такіх, як я! Таму, колькі б я ні імкнуўся адасобіцца ад свету, усё ж гэта ён абдымае без мяне, а я – без яго... Не, мабыць, усё ж не абдымае. Тады ці можна зрабіць так, каб свет не мог абдысці без мяне? Ён лёгка абыходзіўся нават без самых найвялікшых людзей, генаў, вяршыцеляў лёсаў ва ўсе часы і дзе б ні было. Хаця чаму б не дапусціць, што раней ці пазней можа быць іначай?

Начная згадка пра нядаўняе: пісаў увечары гэтак доўга, што свежаныкі бутэрброд, які паклаў побач, каб перакусіць-перадыхнуць, паспеў зачарсцвець.

Доўга разважаў паміж сном і явай, перагортваючы карцінкі: вось жыў у сталіцы, а цяпер на хутары. Заўважыў,

як тут птушкі, нават звычайныя галубы, як толькі пабачаць чалавека, адразу ж разлятаюцца. А вось у сталіцы часта здаралася, што голуб праз доўгі падземны пераход-тунэль (асабліва на плошчы Перамогі) ляціць, як крылатая ракета, проста на цябе і вось-вось торкнецца ў лоб. Ажно не вытрымліваеш і прыгінаешся. Канечне, столі тут нізкаватыя, але яны дазваляюць і значна вышэй ляцець.

Васковыя галубы куды болей асыражэныя і палахлівыя. Напэўна, калі б прывёз у сталіцу гэтую птушку са сваёй вёскай, яна доўга тулілася б да сцен «падземак», хавалася б у кутах, пакуль бы не авыкла-ся. Падумалася: гэтак жа і людзі васковыя болей палахлівыя, дакладней, сараматлівыя, чым гарадскія. Да пары да часу.

Заўсёды няболеў, калі ў вагон цягніка рэгіянальных ліній «шумным натоўпам» увальваюцца цыганы, а малыя цыганькі пачынаюць сляваць песні, якія толькі раздражняюць, перашкаджаюць чытаць, засяродзіцца на нечым вельмі важным для мяне, ды яшчэ патрабавалі за гэта грошы. Падызде ды глядзіць у вочы, маўляў, чаго не варушыцца, а ну пакладзі ў руку.

І вось эпізод, пасля якога неяк стала сорамна за сябе. Убачыў, як кандуктар працягнула цукерачку маленькаму прадстаўніку гэтага племені, які нечага расклаўся на ўвесь вагон, і ён перастаў плакаць ды гэтак удзячна ўсміхнуўся, матуля – таксама, што і я міжволі распыліўся ва ўсмішчы. А кандуктар паглядзіла хлопчыка па галаве, ласкава сказала

нешта пра тое, што не трэба плакаць, што ён харошы хлопчык, і малы канчаткова супакоіўся.

Усё гэта неяк адразу пасля той нядаўняй прыгоды перакруцілася-перамалолася з галаве, і прачнуўся з думкаю: вось калі б усе так паступалі, як добрая жанчына-кандуктар, а перш-наперш я сам.

Часта сніцца, што на мяне нападаюць тэаўкі, то сабакі альбо апынаюцца на нейкім дужа хісткім і высачэзным мосціку...

Аднойчы на такім мастку хістаўся-хістаўся, лежачы на ім і ўглядаючыся ў чорную ваду, што пабліскавала ў мясячным святле далёка ўнізе, дыял падумаў: «Ат, гэта ж усё роўна сон! Што тут хістацца – трэба ляцець». Ужо на люту распрастаў рукі ды пачаў узнімацца. І тут раптам прачнуўся. Усміхнуўся сам сабе, маўляў, няхай бы палятаў яшчэ крыху, пааглядаў прастору, мо што цікавае ўбачыў бы. Былі ж і раней «лятучыя» сны. Напрыклад, лунаў над сваёй вёскай, а ўнізе – гайня сабак. Брэшучь. Апускаяюцца нізка-нізка, твая аж заходзяцца, падскокваюць, каб схопіць, ды я зноў падмаюся ў вышыню, трымаючы не вытрымае, нібы руль... каўбасіну. Чаму каўбасіну? Пра яе, праснуўшыся, падумаў з гумарлівай усмешкаю.

Яшчэ падумаў, што гэтыя сны – своеасаблівае праекцыя на жыццё. Толькі ў адным выпадку ты можаеш прачнуцца і пазбегнуць непрыемнасці альбо нават трагедыі, а вось у другім... У другім такой раскошы, як «прачнуцца», няма.

Рыбацкае шчасце

Апавяданне

Анатоль БРЫТУН

Ледзь дачакаўся, пакуль жонка пойдзе на працу ў начную змену. Праз некалькі хвілін ён ужо мацаваў вуду да рамы мапеда.

Перад адыходам на працу яна прасіла не хадзіць сёння на рыбу, а прыгледзецца за дзецьмі і ўрэшце заняцца гаспадаркай. Ён толькі ківаў галавою, згаджаючыся, а сам ужо ведаў, што зноў адправіцца на рыбу.

«Вунь, Парох, дружбак, пэўна, ужо з абеду сядзіць з вудай на раце. А я тут тупаю па двары... Чаго дома сядзець калі цябе на раку. Дома і так усё ў парадку. Дачка прыгледзіць за Сярогам. Накорміць і ўкладзе спаць. Не першы раз крые бацьку ад уцёкаў на рыбу. А свіней пакармлю пазней, нічога з ім не зробіцца», — разважаў Янка.

Стражаччы, мапед пераехаў мост і павольна з'ехаў з шашы на бераг Мухаўца. Уздоўж ракі вузенькая сцэжка вяла да дубровы. Мінуўшы яе, Янка выключыў матор і прыхіліў мапед да крайняга дрэва. Узай вуду і накіраваўся на стромкі бераг.

Яго думка была толькі аб адным: якім чынам злавіць гэтага монстра?.. Ужо трэці вечар запар, ён прыходзіць на адно і тое ж месца. Тыздзень таму, сядзячы на берэзе, аж здрыгануўся, калі ўбачыў як нешта вялікае пралыліло побач. У першы момант здалося, што гэта бярвяно. Што гэта магло быць?... Няўжо ў рацэ кракадзілы водзіцца?... Яшчэ раней, на яго ваках дзікая качка неяк дзіўна закрывалася, і знікла пад вадой зусім не так, як заўсёды. Не дала нырца, а неяк дзіўна. Распра-

стаўшы крылы, нібы хацела ўзляцець і знікла... Толькі вада віралава.

Янка разгарнуў самаробную вуду і на вялікі гэплік начапіў процюму тоўстым дэджавых чарвякоў. Паплаваў праз плычо і спрытным рухам закінуў вуду. Хутка плынь пацягнула лёску уздоўж берага і скіравала пад невялічкі куст. Па ўсім прыкметам, там была яміна.

Сонца зыходзіла за гарызонт, асвятляючы верхавіны маладых дрэў і дахі дамоў.

Янка змяніў паставу, злёгка распраставаўшы ногі.

Прайшоў некалькі гадзін чакання. На зямлю ападала ноч. Толькі па другі бок ракі дзе-нідзе зіхацела святло ў вокнах невялічкага горада.

Адбываючыся ад дакучлівых камароў, Янка скрушана прабармацаў:

— Пара дамоў. Зноўку дарма ездзіць... Ён апошні раз зірнуў на вуду пад куст і працягнуў руку да вуды. Але што гэта?... Паплаўка няма. Ён ухапіўся на ногі і пачаў старанна ўзірацца ў цемру. Краем вока бачыў, як вуда паволі паўзе да вады. Схапіў яе і торгнуў... Вуда адразу сагнулася ў дугу і ні з месца. Янка перахапіў вуду аберучу. А ні з месца. Раптам нешта пацягнула яго з вудай да вады уздоўж берага. Ён упёрся нагамі. Шпулька прыемна трашчала і змоўкла. Вось і ўсё! Лёска скончылася, а яна ўсё цягне. Не ослабляючы лёску, Янка паволі пачаў набліжацца да куста.

Здавалася сэрца выскачыць з грудзей. Рукі напружана дрыжачы... Трымацца!!! Вось яно, рыбацкае шчасце!.. Раптам вуда затрымалася. Янка спрабуе падцягнуць шпулькай. Дзе там... Можна метра тры падцягнуў і ўсё. Далей не ідзе. Страшна – лёска не вытрывае, або гэплік разгнецца.

«Што там? Рыбіна на якар стала ці што? Ч-чорт! Зноўку пацягнула...» Так напераменку: то ён цягне рыбіну, то рыбіна цягне яго. Колькі гэта часу прайшло – не ведаў. Няма магчымасці зірнуць на гадзіннік. Рыбіна зноўку пацягнула яго да куста. І тут да яго дайшло! Гэта яна сядзіць у яміне. І цягаюць адно аднаго ад

краю яміны да краю. Ну, усё, трэба неяк адпачыць? Няма больш сіл цягацца.

Янка дазволіў рыбіне даліць да краю яміны і затрымаўся. Далей рыбіна чамуці не цягнула. І толькі цяпер адчуў, што ў яго мокрая спіна.

Зірнуў на горад. Там было цёмна. Горад спаў.

«Э-эх, як там мая дачушка... Сярожка пэўна даўно спіць, а яна сядзіць у поцемках гаротная і чакае на мяне» — мільгнула думка.

— Не чакай мяне Алёнка, кладзіся спаць. Я ў шчыбіну пастукаю, — ціха прабармацаў, нібыта дачка магла пачуць.

Праз нейкую хвіліну барацьба працягнулася. Праз некаторы час ён ужо стаяць не мог, а сядзеў наступіўшы нагою на вуду. Адапчаваў.

«Эх і атрымаю я ад сваёй Ніны прахучанца!.. Будзе мне рыба...» Але кінуць рыбіну ён не мог. Упарта змагаўся далей.

Вось ужо пачало віднецца. Хутка жонка вернецца з працы. А галодныя свінні пэўна загарадзь грызучы.

Янка падняўся на здранцвелыя ногі. Рыба таксама, пэўна, стамілася. «Вось каб нейкім чынам яе выцягнуць з ямы на паверхню вады. Каб яна захапіла паветра... Трэба рызыкаваць», — вырашыў Янка і распуча разуўся, зняў нагавіцы. Ён, павольна падцягваючы лёску, зайшоў па пояс у вуду да краю яміны і пацягнуў вуду ўверх. З цяжкасцю, але неак атрымаўся. У некалькіх метрах ад яго паказалася вусатая галава сома. Плынуўшы паветра, сом адразу знерухомеў. І Янка, ідучы задам, цягнуў яго да берага. Затым на каленях за жоры цягнуў рыбіну па адхону. Прышлося павазіцца. Выцягнуў, калі вакол цалкам развіднеца.

Сом быў вельмі вялікі. Сеў стомлена побач з рыбінай. Сом глядзеў на Янку чорнымі вачыма. Мокрая скура бліскача зіхацела. Большая рыбіны шчаслівы Янка не бачыў, хоць і ўсё жыццё правёў на берэзе ракі.

— Ну, што так упіраўся, стары? — з бляскам у вачах размаўляў з сомам

Янка. — Табе сваю родную яміну было шкада кідаць, ці што?

Зірнуў на гадзіннік — вой! Гэта адразу дадало сіл. Трэба спяшацца. Праз гадзіну жонка вернецца з працы. Трэба прыйсці раней за яе.

Ён пачаў мітусіцца. Адрэзаў сцізорыкам лёску і кінуў вуду пад куст: «Вечарам забяру». Падвёў мапед і ўцягнуў на яго рыбіну. Прывязаў. Але ехаць не мог. Падумалася: «Растрасу, матузоку не вытрымае, слабаваты — парвецца». Пацягнуў мапед рукамі.

Калі вёў мапед праз мост, рэдкія машыны нават тармазілі. Людзі здзіўлена глядзелі — вось гэта рыбіна! Нешта там крычалі ўслед. Але некалі размаўляць — трэба спяшацца. Вось-вось з'явіцца жонка. Янка ўпарта крочыў дамоў. Завярнуў на родную вуліцу і адразу пачуў здзіўлены голас жонкі:

— Янка, ты адкуль у такую рань? Усё! Папаўся...

— Ніначка, дык я вось... Гэта... рыбіну табе злавіў, — палахліва зірнуў на яе і вінавата апусціў вачы.

— Янка! Вой! Божахны мае, якая ж яна вялізная, — жонка пляснула рукамі. — Калі ты яе злавіў?

— Дык вось, раніцай паехаў і злавіў, — бытаваць мармацаў ён.

— Брэшаш? Па вачах бачу — брэшаш, — строга сказала яна.

Янка маўчаў.

— Пэўна, я на працу, а ты, як заўжды, на рыбу? — трохі раззлавана бубнела жонка. — Акрамя рыбы цябе нічога не цікавіць. І калі ты ўжо наловішся?

Янка паціснуў плячыма. Гэтае пытанне ён ужо чуў ад самога пачатку іх сумеснага жыцця. Што тут можна сказаць? Усё роўна не разумее.

— Чаго стаіш? Пайшли дамоў. Свінні галодныя, аж тут чуваш як рохкаюць, — больш лагядным голасам сказала яна.

Фу-у, і на гэты раз пранесла, — з палёкай ўздыхнуў Янка і, трымаючы ў стомленых руках мапед з гіганцкім сомам, пацягнуўся следам за жонкай.

Джума МУЛКАМАН
(Туркменістан)

Роўна ў 15.51 зямля ізноў задрыжэла. Гадзіны тры назад таксама быў штуршок. Але гэтым разам затрэсла мацней. Таган-ага, якому было каля сямідзесяці, адразу вызначыў гэта. Ды і як такое не адчуць! Нечакана галавакружэнне, роўная падлога ператварылася ў палубу карабля, які слізгаецца з хвалі на хвалю. Сэрца б'ецца чамусьці не ў грудзях, а ледзьве ці не ў горле, дых перахоплівае, і ты разумеш, што гэта не мора калыша караблі, а змяная цвярдзіна прыйшла ў непрадказальны рух.

Таган-ага сядзеў за кухонным сталом, мармытаў нейкую мелодыю, чакаў, пакуль жонка заварыць і падасць чай. І ў гэты момант, калі цётка Люба ставіла перад ім чайнік, задрыгаецца аконнае шкло, а стол нечакана адпоўз убок. Чайнік злёгка падскочыў, плохнуў кіпенем на пальцы, але, не звяртаючы ўвагі на востры боль, старая ў паніцы зашаркала да дзвярэй.

— Ку-у-ды! — вокліч Таган-ага спыніў яе на палове дарогі. — Куды памчалася? А пільшкі дзе? Чаго спужалася? Хіба не ведаеш — каму наканавана патануць, той не згарыць.

Штуршкі болей не паўтараліся. Цётка Люба прынесла дзве піялы, села насупраць мужа, прыклала далоні да чайніка, саграваючы нечакана ахаладзелыя рукі. Звычайна абстаноўка, стрыванасць мужа дадалі ёй спакою.

А двор напаяўся людскім гоманам. Таган-ага і цётка Люба жылі на першым паверсе. Таму ўсе, хто выбег з дому на плячоўку, былі ў іх перад вачыма.

Першай выскачыла Газель, маладая прыгожая жанчына з чацвёртага паверха. Яна моцна прыскікала да грудзей дыवानовую торбу. Пасля яе, цяжка дыхаючы, спусцілася з другога паверха тоўстая цётка Тача, якая трымала пад пахай дваіх сваіх хлапчак.

Таган-ага ізноў няспешна напоўніў піялу. Прыемны пах зялёнага чаю прыўзняў яго настрой. Не звяртаючы ўвагі на шум, які пачуўся з вуліцы, ён запытаў у жонкі:

— Люба, а памятаеш...

Жанчына расправіла плечы. Яе блакітныя вочы, якія не згубілі за смутой часу свайго яркага колеру, зазіхалі, як каштоўныя каменчыкі. Яна разумела, што мае на ўвазе муж, усміхнулася ў адказ, уздыхнула:

— Так, Таган...

Абое надоўга замоўклі. Плынь успамінаў аднесла іх на цэлае жыццё назад, да далёкіх падзей п'яцідзесяцігадовай даўніны...

Восенню сорак васьмага года Таган споўнілася дзевятнаццаці. Ён жыў у сяле непадалёку ад горада. Акрамя старонькай бабулі, у яго нікога не было. Бацька не вярнуўся з фронту, а маці памерла хутка пасля вайны ад хваробы. Пенсію, якую яны атрымлівалі за бацьку, ледзьве хапала на ежу. Працы ў сяле Тагану не знайшлося, і ён уладкаваўся на цагляны завод: выкочваць з гарачай печы цяжкія ваганеты з гатовай цэглай. Таган быў малады, поўны надзей, і духоўныя сілы з лішкам вярталі недахоп сілы фізічнай. Стомленасці ён не адчуваў. Тры гады мірнага пасляваеннага жыцця надавалі людзям упэўненасці ў хуткай шчаслівай будучыні.

У дзень першага заробку Тагану хацелася не тое, каб бегчы ў касу — ляцель! Але ён знарок марудзіў, рабіў выгляд, што грошы для яго вялікай ролі не іграюць. А сам уяўляў, як узрадуецца бабуля, калі ён пакладзе перад ёю заробак, як пачне завіхацца і будзе ганарыцца, што вольны ён, мужчына, прынёс дадому грошы. І можна

будзе не лічыць са ўздыхам, колькі дзён ім яшчэ цягнуць на адлэху да сціплай пенсіі.

Тагану падавалася, што ўсе ў гэты дзень пазіраюць на яго неяк па-асабліваму, не як на хлопчыка, а як на гаспадара сям'і. Ён няспешна распісваўся ў ведамасці насупраць свайго прозвішча, яшчэ раз паглядзеў на закручаны подпіс, усміхаючыся, працягнуў паперу назад у акенца касірышкі і тут убачыў, што за металічнай рашоткай каля сцяны, проста на падлозе, стосамі ляжаць кіпы грошай. Усмешка паступова знікала з твару Тагана. Якім нікчэмным паказаўся яму ўласны заробак у параўнанні з тым, што было ў касе. Чатыры ці нават пяць мяхоў супраць яго дробязнай купкі!

Ён атрымаў заробак адным з апошніх і бачыў, як касірыша зачыняла дзверы на замok і паехала дахаты. А ў касе засталіся грошы. Шмат грошай. Яны ляжалі гарой. Гэтая карціна ўвесь час стаяла ў Тагана перад вачыма, грукат сэрца набатам адчуваўся ў галаве, засцілаючы свядомасць туманам, блытаючы думкі.

Гэтулькі грошай! Рознакаляровыя паперчынкі, якія валодаюць чудадзейнай сілай! Яны маглі б паскорыць набліжэнне шчаслівай будучыні. Што ён набіў бы ў першую чаргу, маючы такія грошы? Чорныя бастонавы касцюм і кепка. І яшчэ абавязкова веласіпед, як у суседа Мерэда. А калі б у двары рыкала карова, воль бы радасць для беднай бабулі! Пасля... Пасля можна падумаць і пра жаніцьбу. Яму канкрэтна пакуль што ніхто не падабаўся, але ў сяле добрых дзяўчат хапае. Каб згледзець вяселле, трэба мець шмат грошай. А заробак, які нёс Таган дахаты, загарнуўшы ў хустцінку, быў мізэрны.

Так, грошай у касе засталася вельмі шмат. Ён увесь вечар думаў пра іх. Калі мыўся, калі вяртаўся і калі ўжо ляжаў у ложку. Ён так выразна працягваў бачыць гэтыя паккі грошай, якія раскладзены ўздоўж сцяны... Утаропіўшыся ў столь сваёй мазанкі, Таган уяўляў, як ён ідзе ў абноўках, трымаючыся за руль свайго веласіпеда, і націскала на званок. Звоніць так сабе, без ніякай патрэбы, быццам выпадкова. Дзівіць спыняюцца, глядзячы на яго, шэпчацца, смяюцца. Ён выбера самую прыгожую. Куды яна дзенецца? Касцюм, веласіпед, грошы ў кішні... Ды і сам Таган нічога сабе з выгляду. У яго чорныя зіхоткія вочы, хвалістыя валасы, высокі рост. Нос, праўда, велікаваты, але з грашыма яго нос станае ўпрыгажэннем гордага профілю. Хіба грошы існуюць не дзеля таго, каб маленькія недахопы іх гаспадара пераўтвараць у вартасці?

Таган усё варачыцца ў ложку, вочы не мог заплішчыць.

Сон не ішоў. Думкі былі ўсё аб адным і тым самым. І апоўначы ён адважыўся...

Бабуля моцна спаля ў другім куце пакоя, накінуўшы на сябе старую коўдру. Таган таропка апрануўся і выйшаў, у майстэрні ён у цемры намацаў вазкую кувалду, загарнуў яе ў ануць, выйшаў на вуліцу.

Пад аховай начной цемры Таган, не хаваючыся, скіраваў напразці да горада, у бок цаглянага завода. Ён ішоў хутка. Яму чамусьці падавалася, што нехта можа яго апырэдзіць. Воль і знаёма агароджа. Нездзе тут павінен быць лаз. Таган кожны дзень бегаў праз яго на базар па самсу. У абедзенны перапынак, калі закіпаў чай ў медным жбане, мужыкі складваліся на самсу і адпраўлялі па яе самага маладога — Тагана.

Хлопец праснуў у шчыльна галаву, на імгненне сцішыўся. Усё было спакойна. Ён перакінуў скрутак з кувалдай, пасля сам праслізнуў у двор. Ізноў прыслухаўся, азіраючыся па баках. Усё было па-ранейшаму ціха. Вартаўнік, відаць, драмаў у сваёй каморцы.

Тагана білі дрыжыкі. Ён адчуваў, што, калі задумаецца, замадурыць хаця б на імгненне, ноі самі разаруцьца надзея. Ён хуценька завярнуў за будынак канторы і спусціўся праз маленькае акенца ў падвал. Ледзьве кранаючыся ў суцэльнай цемры сцен калідора, ён намацаў дзверы касы. Так, гэта тыя самыя дзверы, каля якіх ён сёння стаў у чаканні сваёй чаргі,

Землятрус

Апавяданне

стрымліваючы нецярплівы грукат сэрца. Тыя самыя дзверы... І замok вісіць на іх... Клямки вострымі канцамі ўпіваюцца ў цагляную сцяну. Таган разгарнуў ануць, дастаў кувалду. Каб моцна не шумець, абгарнуў замok анучай. Паплавяў на рукі і з усяе сілы ўдарыў. Раз, другі, трэці... Ён біў у цемры наўздагад. Яму падавалася, што сэрца грукоча яшчэ мацней, чым кувалда па замку. Але ён не баяўся, што нехта пачуе шум і прыбязыць у падвал. Ён цяпер нічога не баяўся...

Дужка замка нарэшце саскочыла. Таган пацягнуў абабіттыя жалезам дзверы на сябе, асіярожна пераступіў парог, быццам перад ім была пячора Алі-Бабы з усімі скарбамі. Вочы, якія прызвычаліся да цемры, адразу заўважылі гару грошай, якія па-ранейшаму ляжалі каля сцяны. Паперачкі вы мае! Уваходны білет у краіну шчасця! Таган працягнуў руку да грошай, збіраючыся скласці іх у ануць, у якой прынёс кувалду, і ў тое самае імгненне здарыўся ад моцнага шуму і грукатання. Падлога пад нагамі зачалася, і нябачная сідла адкінула яго ў супрацьлеглы ад грошай бок. Пакой напоўніўся пылам, пасыпаліся тынкоўка, кавалкі цэглы, дошкі... Таган кінуўся да выхаду, але не паспел праскочыць. Столь абрушылася і імгненна перакрыла праход.

Ул і трасяніна спыніліся так нечакана, як і пачаліся. Толькі чуліся розныя шоргалы і ячжа было дыхаць. Спужаўшыся, Таган вырашыў, што гэта Бог яго пакараў, што гэта ад удараў кувалды сідна дала трэшчыну, зрушылася, а следам і столь абвалілася. Хлопец кідаўся ад сцяны да сцяны як дзікі звер у клетцы. Ён думаў, што дом асеў, вартаўнік ужо дакладна пазваніў у міліцыю. Жах ахапіў Тагана. Што ён нарабіў? Цяпер у гэтым падвале нават мыш не знойдзе шчыліну, каб выйсці адсюль.

Воль табе грошы! Нававал! Ён спатыкнуўся і заваліўся на наядна жаданыя стосікі грошай, блячуча стукнуўшыся аб ручку кувалды. Кувалда! Воль яго паратнак! Яна прывяла яго сюды, яна яго адсюль і выведзе! Таган падскочыў, адкінуў ад сябе ўсё, што трапілася на шляху, падышоў да сцяны і пачаў адчайна па ёй малаціць. Выбрацца! Чаго б гэта ні каштавала, выбрацца адсюль раней, чым прыедзе міліцыя.

У яго атрымалася выбіць некалькі цаглінаў. Ён пачуў, як яны грукнуліся аб нешта і адразу прагучаць слабы крык. Пашырыўшы адтуліну, ён праснуў галаву:

— Ээй, хто там?

Ізноў пачуўся няясны гук з глыбіні суседняга пакоя. Хто б гэта мог быць? Паспешліва выбіваючы цагліны, Таган пралез у зроблены праём. Скрозь густы пыл яму ўдалося разгледзець падлозе каля перакуленай шафы жаночы сілуэт.

Жанчына таксама ўбачыла яго і трывожна запытала:

— Вы хто?

Таган разгубіўся, не знайшоўся, што скажаць. А яна? Што яна робіць тут сярэд ночы? Па голасе адчувалася, што гэта дзяўчына. Хто яна?

— А вы хто? — запінаючыся, перапытала яна.

Дзяўчына, відаць, зразумела яго разгубленасць і ўжо болей спакойна адказала:

— Я Люба... бухгалтар. А там што, бамбёжка ці зямлятрус?

Тагана быццам токам стукнула. Чаму гэта яму ў галаву не прыйшло адразу? Ну, зразумела, гэта быў зямлятрус. Ён павесалеў. Значыць, дом асеў не па яго віне. Значыць, ніякай міліцыі. Значыць... Значыць, шукаць яго тут ніхто не стане. Бо ніхто і не ведае, што ён тут. Што там наверх робіцца? Як моцна разбураны будынак? Дзе выхад? Давядзецца выбрацца самому. Дапамогі чакаць няма адкуль. Але ж ён цяпер і не адзін... Ён не заўважыў, што размаўляе сам з сабою і што дзяўчына яго зноў пра нешта пытае.

Не слухаючы, што яна там гаворыць, Таган аглядзеў пакой. Столь нахілілася,

адсюль тырчаць бэлькі, арматура... Адсюль выйсці немагчыма. Сцены чапаць рызькоўна. Яшчэ адзін штуршок — і тут усё складзецца як картачны домік. У касе ўсё ж спакійней.

— Ідзём! — паклікаў ён дзяўчыну.

Яна не запыталася: «Куды? Навошта?», а асіярожна выпавула са сваёй хованкі і пайшла следам за Таганам. Але такое — застацца ноччу ў засыпаным пасля зямлятруса падвале — ім ніколі ў галаву прыйсці не магло.

Сітуацыя была катастрофічная. Іншая справа — калі б зямлятрыс адбыліся кожны дзень, яны б ведалі, як сябе паводзіць і што рабіць, на што разлічваць. Ды і калі б яны былі дома. Ці сярод людзей, днём.

Таган першым пралез у пралом і дапамог дзяўчыне спусціцца на падлогу. Калі ён узяў яе цёплыя рукі ў свае далоні, дрыжыкі прабеглі па ўсім целе з ног да галавы. Дзяўчына адчула яго стан, але не надала гэтаму асаблівага значэння. Яна ў думках ужо не адзін раз падзякавала Богу за тое, што была не адна ў разбураным будынку, і ў яе, поўнай адчаю, успыхнула надзея, што ўдваіма яны абавязкова выбяруцца з пад абломкаў.

Дзяўчына спатыкнулася, і Тагану міжволі давялося падхапіць яе. Цяпло дзівоча дала ізноў апаліла яго далоні. Цяпер яны не спыніліся прыбярцаць рукі. Ён яшчэ ніколі не быў так блізка ні да адной дзяўчыны. Дык вось гэта як!.. Аказваецца, радасна і прыемна абдымаць дзяўчыну, адчуваць грукат яе сэрца, пах цела, трапятанне жонкай жылкі... Таган затаіў дыханне і баўся паварушыцца, каб не спужаць у сабе сапоруку хвалю. Адчуваючы няёмкасць ад паўзы, якая зацігнулася, Люба асіярожна вывернулася з яго абдымкаў.

— Дзякуй. Я ў парадку... А, што гэта тут на падлозе? — яна нагнулася і падняла пакач грошай. — Што гэта тут раскідана?

— Грошы. Мы ж у касе, — тонам пакрыўджанага дзіцяці адказаў ёй Таган. І адчуў, як дзяўчынка скаланулася і адступіла. Яна, здаецца, пачала нешта разумець. Апоўначы... Каса з астаткамі зарплаты... Малады чалавек, які ўзяўся невядома адкуль... Дзяўчынка адступіла яшчэ на крок. Тое, што яна аказалася ноччу ў напалову разбураным падвале з незнаёмым мужчынам, яе не пужала. Але застацца сам-насам з узломшчыкам, злодзеям, можа, нават забойцам... Люба разгубілася. Ногі ў яе зробліся ватныя, рукі абсыліены павіслі ўздоўж цела. Грабежнік...

Два гады назад да іх у дом уварваліся тры мужчыны. Яны збілі маці і Любу, забралі іх ніхтгрыя рэчы і ўцяклі, папярэдне загадаўшы маўчаць. І воль такі ж злодзей стаіць побач з ёю. Можа быць, адзін з тых траіх — твары ў поцемках ніяк не разгледзець...

Не звяртаючы ўвагу на разгубленасць дзяўчыны, Таган узяў кувалду і пайшоў туды, дзе некалі былі дзверы. Выбрацца трэба было тут, іншага шляху ён не бачыў. Бухгалтэрыя завалена, над імі зверху — награвашчванне перакрыўчы, развалін другога паверха, дах, а калідор выходзіў праму ў двор.

Таган пачаў расчышчаць праход. Перацягваў у кут пакою цэглы, дошкі, розны хлам. Няма чаго сядзець склаўшы рукі і чакаць дапамогі. Ніхто не дапаможа. Калі гэты двухпавярховы будынак, які ўяўляўся такім надзейным, абрынуўся, то што зробілася з горадам, дзе дамы былі пабудаваны ў асноўным з саманянай цэглы, ён мог сабе толькі ўявіць. Руіны як пасля бамбёжкі, паніка, крыкі... Як там бабуля? Ці жывая? Калі жывая, шукае, відаць, яго, кліча, думае, што загінуў, валасы на сабе рве... А тут хто іх будзе шукаць? Каму прыйдзе ў галаву, што ў падвале цаглянага завода засталіся двое людзей? Хіба толькі касірыша, калі жывая, кінецца ахоўваць грошы, якія засталіся. Навошта яму спатрэбіліся гэтыя грошы?!

Люба нарэшце стала побач, пачала дапамагаць Тагану.

Работа пайшла хутчэй, прачыніўся праход у калідор. Стала лятчыя на душы.

Здавалася, яшчэ крыху намаганняў — і яны прабяжыцца на свежае паветра, да святла. Але калі Таган асыражэна пацягнуў на сябе нейкую бэльку, зверху пасыпалася друз і заваліў з такой цяжкасцю адкрыты ход.

Таган збравілася не па сабе. Надзея, якая ўжо з'явілася, раптоўна пайшла марна. Быццам шайтан пажартаваў з яго зноў. То па грошы павабіў, у рукі амаль уклаў, а з сабою панесці не дазволіў, цяпер — толькі дарогу назад адкрыў і адразу ж яе засыпаў. Вось пакаранне! Таган вышчэр далонню пот з ільба і, страціўшы надзею, сеў. Толькі цяпер ён звярнуў увагу на тое, як моцна стаміўся. Рукі і ногі дрыжалі ад напружанай працы. Ён гэтулькі перацягаў цяжкага, працаваў як вол, і вось трэба пачынаць усё спачатку. Ён згроб у кучу грошы, выцягнуўся на іх і заснуў. Прачынуўшыся, убачыў, што Люба па яго прыкладзе спіць на пачках з грашмыма. І яшчэ накрылася мехам. Быццам адчуўшы яго погляд, прагнулася і яна.

У жываце ў Тагана нешта бурчэла. Хачелася есці. Эх, цяпер бы самсці ці бабуліну аладку хая б... Ён разуюся, высыпаў з чаравічкі пясок. Трэба ісці, расчысціць завал.

— Вазьмі! — пачуўся з суседняга пакою голас Любы. І калі яна праслізнула туды? — Трымай! Мне цяжка! — нецярпліва паклікала Люба зноў. У яе руках быў самарвар і рэчавы мяшок.

Дзяўчына застала на падлозе газету, выцягнула з мяшка бохан хлеба, кавалак каўбасы, дзве цыбуліны і бутэльку кефіру. Таган павесялеў. На памяць прыйшла прыказка: «Сытаму бяды не відаць!»

— Адкуль такая багаціць? Ты што, жыла ў бухгалтэры?

Люба разліла кефір, нарэзала роўнымі коліцамі каўбасы, расклала ўсё на газетце і паміж справай няспешна расказвала пра сябе.

Высветлілася, бацька загінуў на фронце, засталася яны ўдзюжы з маці. Жывуць у адным пакоі. Да маці апошнім часам пачаў хадзіць дзядзька Саша. Ён часам застаецца да раніцы. У такія дні Люба бярэ штосыці з рэчэў, прадукты і начуе на працы. Вось і мінула ночку ёй давялося застацца ў бухгалтэры. Расказаўшы пра сябе, яна паглядзела на Тагана:

— А ты? Ты хачеў абраваць касу? Так? У голасе дзяўчыны не адчувалася страху. За ўсю ноч яна не пачула ад хлопца ніводнага грубага слова. Ён увуголе быў нешматслонны, загадкавы. Ёй падаліся нават рамантычнымі гэтыя прыгоды. Наверсе землятрэсе, усё ў руінах, а яна ў засыпаным падвале ў кампаніі з грабежнікамі. Ну, быццам у якім кіно. Ды і хлопец не падобны да тых траі. Тыя былі грубымі, нахабнымі, мацюкаліся на кожным кроку. А гэты, наадварот, сарамлівы, слова лішняга не скажа. Яна б расчаравалася, калі б ён адказаў на яе пытанне адмоўна. Але ён адказаў: — Так.

— Ці-ка-ва, — па складах вымавіла Люба. — Ці-ка-ва, — яшчэ раз паўтарыла яна.

Елі моўчкі. Люба ўсё спрабавала разгледзець яго твар, але ледзьве магла адрозніць у поцемках фігуру, які ж там жо твар. Высокі, хударлявы, стройны, вочы блішчаць, гаворыць з мясцовым акцэнтам, але прывіліна. Відаць, сімпагичны, смуглявы, як і ўсе туркмены, спакойны... І працавіты, відаць...

Пашушы, Таган зноў уззяўся за справу. Спярша ён падцягнуў да дзвярэй дошкі, што склаў у кутку касы. Ён вырашыў умацоўваць імі праход, каб зноў не абваліўся. Люба прыбрала посуд і таксама далучылася да яго. Таган крок за крокам вызваліў праход ад абломкаў, а дзяўчына складала іх каля далёкай сцяны касы. Справа рухалася. Не зваяжучы на час, не звяртаючы увагу на мазалі і драпіны, на раньы, яны працавалі да таго часу, пакуль не ўтварыўся своеасаблівы тунэль, які ўпіраўся ў сцяну калідора. Цяпер не варта было спяшацца. Цяпер трэба было ўсё рабіць асыражэна, акуратна. Любы няправільны рух, адна няправільна выцягнутая цагляная маглі б справакаваць чарговы абвал.

Таган прысеў перадыхнуць на пачкі грошай.

— Дай вады!
Люба прынесла яму кубак. Ён піў, атрымліваючы асалоду ад кожнага глытка. Яе добра, што ў іх яшчэ ёсць вада! І як яму пашчасціла, што гэтай ночку тут аказалася дзяўчына. Яе прысутнасць надавала яму ўпэўненасці. Добрая дзяўчына.

Нясоладка, відаць, ёй давялося па жыцці. Маладзенькая зусім. Але не панікуе, не скулочыць, дапамагае яму. Самастойная. Бацька загінуў на фронце, як і ў яго. Жывуць ўдзюжы з маці. І ён адзін з бабуліў застаўся. Што цяпер будзе рабіць? Што з ёю? Ці ўдасца ім выйсці адсюль? Вада пакуль ёсць, нешта паесці таксама ёсць. Дні два-тры можна пратрымацца без ежы. Крыху адпачну і зноў буду разграбаць. Можна быць, заўтра выберамся да святла?

— Люба! — павярнуўся да дзяўчыны. — Можна, паяздзім?

Люба склала пачкі грошай акуратным квадратам, паслала зверху газету. Нарэзала хлеб, астаткі каўбасы. Атрымалася кожнаму па тры бутэрброды. Разрэзала апошнюю цыбуліну напалову і паклала пасярэдзіне. Пасля напоўніла кубкі вадою і паглядзела на Тагана.

Пыл крыху асеў. Вочы ўжо настолькі прывычаліся да цемры, што стала лепей відаць. Таган мог разгледзець светлыя валасы дзяўчыны, прадаўгатавы твар, белыя рукі, якія павольна мільгацелі перад ім. Яна расклала ежу і чакала Тагана. Гэта нагадала яму бабулю. Яна таксама заўсёды так рабіла. Прыгаўце абеда, расцэле сачак, усё паставіць і чакае, калі ён першым возьме ў рукі лыжку. Яна часта паўтарала: «Калі ў доме ёсць хлопец, старэйшы за сем гадоў, то жанчына павінна пачакаць, пакуль ён не пачне есці!»

Таган адкусіў кавалачак хлеба. Крыху чэрствы, з прысмакам пилу, ён здаўся надзіва смачным. Ці гэта таму, што апошні кавалак? Не хачелася думаць пра дрэннае. Ён ёў не спяшаючыся, адламаваючы ад хлеба маленькія кавалачкі, доўга жаваў іх, запіваў вадою.

Настрой у Тагана палепшыўся. Ён прылёг і думаў не пра тое, што трэба рабівацца праз завалы, а пра тое, якое вялікае вясельле мог наладзіць, калі б яго задумка з грашмыма апраўдала сябе. Ён паклікаў бы на вясельле найлепшых бахшы, запрасіў бы ўсё сляло, увесць завод. Ён сядзеў бы на чале стала ў новым касцюме, а побач — у чырвонай сукенцы — прыгожая нявеста, сціпла схіліўшы галаву. І чаго б толькі на сталі не было! Усе веселіліся б ад душ і вішчалі яму і жадалі вырасціць шмат сыноў і дачок! А што самае галоўнае на вясельлі? Што самае прыятальнае? Ну, канешне ж, застацца толькі ўдаіх з нявестай. Але... Але замест гэтага ён сядзіць у падвале саманасам з незнаёмай дзяўчынай, і замест таго, каб як мага хутчэй выкараскацца наверх, марыць пра вясельле. Каму можа такое ў галаву прыйсці, калі ўвесь свет рушыцца?

Але карціны вясельля, мары пра нявесту ўсхвалявалі Тагана. Сэрца забілася яшчэ хутчэй, кроў запульсавала ў скронях. Ён заварочаўся, пацягнуўся і рукою незнарок дакрануўся да Любінай нагі. Дзяўчына скаланулася. Яна не змагла ні крыкнуць, ні паварушыцца. Дзяўчына апрытомнела, калі рука хлопца настолькі і сутаргава папаўзла вышэй каленяў. Люба скінула яе, паспрабавала адсунуцца на бяспечную адлегласць. Але гэта яшчэ болей распаліла Тагана. Ён імгненна прыўзняўся на калені, абхапіў дзяўчыну за стан і прывітуў да сябе. Радаўся воплеск моцнай аплявухі і адразу запальмела левая шчака. Боль прымусіў яго аслабіць рукі.

Аплявуха прымусіла Тагана апамятацца. З аднаго доку, ён саромеўся свайго ўчынку. А з другога, думаў пра тое, што ніякі мужчына не змог бы сядзець спакойна, калі б знаходзіўся гэтулькі часу адзін на адзін з дзяўчынай у засыпаным падвале. Каго б спыніла гэтая аплявуха? Вось калі б яны ведалі наперад, што змогуць выбрацца адсюль, тады іншая справа. Але калі накіравана тут застацца, жыцьцём пахавацца, то... Яна ж таксама жыўчы чалавек... І яна таксама наўрад ці пажадае пайсці з жыцця, не спасцігнуўшы найвышэйшага чалавечага шчасця. Няўжо яна гэтага не разумее?

Сціснуўшы зубы, Таган уззяўся за працу. Ён прапоўз праз адкрыты тунэль у калідор. Тут было болей прастору. Бетонная пліта, якая звалілася зверху, абарылася на металічную раму і трымала на сабе ўвесь цяжар верхніх развалін. Таган пачаў паціху выцягваць цагляны, умацоўваць дошкамі праход. Люба не паказвалася. Пакрыўдзілася. Тагану ўжо становілася цесна.

— Люба! — паклікаў ён і, не заўважыўшы ніякага руху, крыкнуў, ужо грамічэй:

— Люба, перыкі цагляны!
Праз некалькі хвілін пачуліся крокі і шорх. Паслухалася.

За дзве гадзіны напружанай працы ўдалося прасунуцца ўверх толькі на адзін метр. Хутчэй і нельга было. Таган баўся, што тунэль абрушыцца. Калі ў цемры яго рука дакранулася да бетоннай сцяны, ён ад страху пахаладзеў: «Няўжо гэта столь, якая асела?»

Абмацаўшы ўсю пліту, ён не знайшоў яе краёў. Цяпер трэба было ці прасеці бетон ці зрабіць падкоп пад плітою.

Таган вярнуўся ў касу. Яму хачелася перадыхнуць. Напрацаваныя рукі гудзелі ад болю, калені дрыжалі, спіна анямела. Ён расцягнуўся на пачках з грашмыма. Стомленасць узяла сваё. Ён хутка заснуў, але спаў нядоўга. Боль прайшоў, хачелася зноў прыняцца за працу, хутчэй выбрацца на паветра.

Ён працягнуў руку, каб разбудзіць дзяўчыну. Яна не спала. Рука Тагана дакранулася да яе грудзей, і яго быццам токам ударыла хваля неадольнага жадання, што ўсхваляла душу і цела. Ён нязмушана дакрануўся да левай шчакі. Дзяўчына паднялася і адхілілася ўбок.

Таган не ведаў, што рабіць. Ён увесь гарэў, сэрца перарывіста і гучна гукацела ў грудзях, кроў прыліла ў скроні... Хлопец амаль страціў прытомнасць, разумеючы, што ўжо не валодае сваімі пачуццямі, а пачуцці бяруць над ім верх. Няўжо дзяўчына не бачыць, які ў яго стан, няўжо за ўвесь час, праведзены разам, у яе не ўзнікла падобнага жадання? Няўжо яна не думала пра тое, што ім, можа быць, і не накіравана выбрацца адсюль! Што ж тады стрымлівае яе? Што!

Таган схопіў пачкі грошай і кінуў іх у прыпол дзяўчыны:

— Можна, табе патрэбны грошы?! На, трымай!

Таган хапаў і хапаў пачкі і адно бярэмя за другім кідаў Любе. Ад хвалявання і злосці голас яго хрыпэў. Ён усё паўтараў, зрываючыся на крывк:

— Табе патрэбны грошы? Бяры! Ляшчэ патрэбны? На, бяры! Ну, бяры ж!

Ён закідаў яе грашмыма. Ён мог даць іх колкі заўгодна. Цяпер ён быў самым багатым і самым няшчасным чалавекам у свеце.

— Вось табе яшчэ, яшчэ і яшчэ! Але што ты будзеш з імі рабіць, калі мы застанёмся тут назаўсёды! Няўжо ты нічога не разумееш?..

Дзяўчына раскладалася. Таган зразумеў, што пераступіў рысу. Ён абняў яе, пацалаваў запалканыя вочы.

— Люба, Люба, — мармытаў ён, гледзячы забытаныя валасы дзяўчыны, цалуе яе шчокі, шыю, апускаючы ўсё ніжэй і ніжэй. — Люба, Люба...

Наступіла доўгая цішыня, напоўненая болем і шчасцем. Не было ўжо і думак пра смерць, а проста хачелася жыць. Жыць доўга-доўга. Жыць з музыкай у сэрцы. Радуючыся сонечнаму святлу, спевам птушак, блакітнаму небу, журчанню вады... Вельмі хачелася жыць...

Нічога не кажучы Любе, Таган падняўся і пайшоў у калідор. Яго ўвага была крайне абвострана. Пальцы ўпоцемках беспамылкова намацвалі кавалкі цагліні і выцягвалі іх адзін за другім, не чапляючы пліту, якая ляжала зверху.

Раптам Тагану падалося, што перад вачыма нешта бліснула. Ён застыў, правяраючы сябе: ці так гэта?

Але краем вока заўважыў, што збоку на дошцы высвечвалася плямка святла. У тоненькай зіхоткай нітачцы, якая працягнулася праз руіны, танцавалі пылінкі. Сэрца забілася з вельмінай сілай. Таган позіркам прасачыў шлях сонечнага зайчыка і дрыготкай рукою выцягнуў яшчэ адзін кавалак цагліны. У твар дыхнула свежым паветрам. Хача яно і прынесла з сабою пах гару і пилу. І вестку пра свабоду. Скрозь шчыліну, памерам не болей за кулак, Таган убачыў кавалачак неба, напоўнены шыбай смугой, няяснае, прыглушанае святло, як бывае ў воблачцы асенні дзень. Баючыся нават азірнуцца, ён шчынька паклікаў:

— Люба! — і голас яго сарваўся да шпэту, але дзяўчына ўсё ж пачула.

— Што? Што там?

— Я бачу...

— Што? Што? — у нецярпенні перапытвала яна, адчуваючы, што праход напаяняцца новымі пахамі.

— Неба...

Таган нецярпліва пачаў выцягваць цагляны і сідкаць іх уніз. Здавалася, ён плыўчым рассоўваў завалы над сабою, прабіваючыся да святла. Адламаваючы пазагніты і раздзіраючы да крыві цела, ён прабіваўся наперад, ужо не баючыся, што

нешта зваліцца на галаву, і, нарэшце, выбраўся вонкі.

— Люба, давай руку! — не губляючы ні хвіліны, крыкнуў ён і адным рыўком выцягнуў дзяўчыну з завалу.

Цьмянае сонечнае святло, якое прабілася скрозь шырму пилу, што стаяла над горадам, асляпіла іх, як прамень пражэктара. Яны міжволі ўскрынулі і адначасова закрылі далонямі твары, як быццам спрабуючы схвацці не столькі ад сонца, колькі ад выгляду горада, які паўстаў перад імі. «Гэта падман зрок, — думалі яны. — Вось зараз расплохнуцца вочы і стане лепей відаць». І яны ўбачылі...

Горада болей не было. Да самых гор цягнулася прастора са слядамі разбурэнняў. Адчуванне было такое, быццам нейкаму нябеснаму архітэктару не спадабаўся пабудаваны лядзмі горад, і ён адным узмахам рукі перамяшаў усё пабудовы. Невялікі ўтульны горад, які патанаў у зеляніне садоў і вінаграднікаў, які жыў няспешным, размераным жыццём, болей не існаваў. Сярод разбурэнняў як у замагруджаным кінапрагледзе, варушыліся чалавечыя фігуркі, вецер смерчам закручваў слупы пилу. Не чулася ні крыкаў, ні звыклых гарадскіх гукаў, ні сабачага брэху, ні шчабтанія птушак. Суцэльнае могілкі з прывідамі...

Люба моўчкі, не развітаваючыся, пайшла ў бок горада. Прайшла некалькі крокаў, спынілася. Яна разгубілася, не знаходзячы звыклых арыенціраў. Азірнулася, хачела нешта сказаць Тагану, але перадумала, махнула рукою і сышла.

Таган пайшоў дадому. Ён ішоў узбоч руін, узбоч рэдкіх згорбленых фігур, якія варушыліся ў развалінах. Спярша ён ішоў вельмі хутка, але чым бліжэй падыходзіў да дома, тым маруднейшым становіўся яго крок. У прыгарадзе была ўсё тая ж бязрадасная карціна. Разваліны, адзінокая маўклявая фігурка, вецер, які ганяў клубы пилу...

Іх мазанку таксама не пашкадавала бязлітасная рука лёсу. Пад купкамі развалін не адразу можна было вызначыць, дзе стаў дом, хлечучкі, майстэрня... Таган не змог болей і кроку ступіць і абсіслены сеў на зямлю. Ён не памятаў, колькі так прасядзеў. Стала цяжка дыхаць. Цяжэй, чым там, у падвале. За спінаю пачуўся шорх. Сарца ўстрапянулася, ірванула з грудзей. Бабуля?! Але перад ім, абгапіраючыся на кульбо, стала суседка цётка Бастан. Яна здзіўлена паглядзела на Тагана, падыйшла бліжэй, усё роўна як не верыла сваім вачам.

— Таган, ты жыў? А бабуля твая... Дзядзька Сахат і хлопцы ўчора яе выцягнулі і вечарам пахавалі. А ты, значыць, жыў...

Разваліны... Смерць бабулі... Маўклявыя людзі, замуроджаныя сваім горам... Таган ніяк не мог паверыць у рэальнасць таго, што адбываецца. Галава ішла кругам, кожны крок аслабелых ног звонам аддаваўся ў вушых.

...Ён апамятаўся каля развалін цаглянага завода і не мог зразумець, навошта сюды вярнуўся. Калі б ён у тую ноч быў дома, то, магчыма, змог бы выратаваць сваю бабулю. А можа, ляжаў бы цяпер побач з ёю... Думкі блыталіся ў галаве. Хлопец не мог разабрацца, пашчасціла яму ці не...

Таган пачаў нечэя няўпэўненныя крокі. Азірнуўся. Гэта была Люба. Яна стала падобная на тых, хто імгненна пастараў, людзей, якіх ён сёння бачыў паўсюль. Але вась вочы... Якія ў яе блкітныя вочы! Як неба, якое сілілася яму ў кароткія хвіліны адпачынку там, пад развалінамі. Але чаму яна вярнулася сюды і чаму ў яе вачах стаяць слёзы? Няўжо?..

— І твая мама таксама загінула?.. — ледзьве прашаптаў ён сасмаглымі вуснамі.

Люба заківала галавою, слёзы хлынулі з вачэй. Яна працягнула да яго рукі, і ён моцна абняў дзяўчыну. Так, не расціскаючы рук, спатыкаючыся, яны марудна пайшлі прэч.

Вечарэла. Штуршкі болей не паўтараліся. Людзі супакоіліся, сталі вяртацца ў кватэры. Стары Таган задрамаў, седзячы за сталом, паклаўшы галаву на працаваныя рукі. Цётка Люба, старуючыся не шумець, сабрала са стала посуд, прынесла маленькую падушачку і падсунула яе пад галаву мужа. Пасля накрыла яго лёгкай коўдрай, ласкава правяла далонямі па спіне, як быццам здымкаючы нябачныя воку пылінкі, і ціхенька пайшла ў пакой.

З туркменскай.

Пераклад Алеся КАРЛЮКЕВІЧА

Натхненне — ад роднай зямлі

Малой радзімай лічаць Івацэвіччыну многія мастакі краіны

Да свята беларускага пісьменства, якое пачынаецца заўтра ў Івацэвічах, ёсць нагода згадаць не толькі літаратараў — мастакоў слова, але і, напрыклад, майстроў пэндзля, керамікі, знакамітых архітэктараў, людзей, якія зрабілі ўнёсак у развіццё мастацтва Беларусі. Сярод іх нямае ўраджэнцаў Івацэвіцкага раёна.

Сіла духу і мужнасць

І пачаць варта з асобы Анатоля Галушкі, мастака непрафесійнага, але чалавека мужа, грамадзянскі подзвіг і творчасць якога добра ведаюць у раёне. Анатоль Галушка нарадзіўся 20 лютага 1963 года ў вёсцы Магіліцы. У школе вучыўся добра, займаўся спортам, марыў аб прафесіі марака. У 1980 годзе пасля заканчэння Волькаўскай сярэдняй школы паступіў у Калінінградскае мараходнае вучылішча. Перад адездам на вучобу хазацеў пакупацца ў любімай з дзяцінства Шчыры. Няўдала нырнуў і атрымаў траўму пазваночніка, якая назаўсёды прыкавала да ложка. Але ж хлопец не стаў здавацца хваробе, ён здолеў стаць цікавым і карысным для навакольных людзей.

Анатоль Галушка.

Анатоль Галушка пачаў маляваць. Пэндзаль даводзілася браць зубамі і ўстаўляць у руку: спачатку ў левую, затым стала атрымлівацца і правай. Карціны ў яго выходзілі радасныя, светлыя. Амаль на ўсіх была адлюстравана родная беларуская прырода. Спачатку даводзілася вельмі цяжка. Але вынікі акрылялі, давалі сілы. Па памяці пісаў родныя пейзажы: рыбакова каля ракі, лодкавы прычал, узлесак, капі саломы на полі. Пазней сваякі сталі вывозіць яго на прыроду. Першая выстаўка работ мастака адбылася ў Магіліцкім сельскім Доме культуры. Потым былі ў Івацэвіцкім раённым Доме культуры, у Ганцавіцкім раённым краязнаўчым музеі, у брэсцкіх выставачных залах. Работы выстаўляліся ў сталіцы, на «Славянскім базары» ў Віцебску, у іншых гарадах. Карціны Анатоля Галушкі купляюцца і раз'язджаюцца па розных гарадах і краінах. Дарэчы, 24 карціны былі набыты расійскім менажэтам і падараны дзіцячаму тэатэлагічнаму цэнтру ў Варэўлянках.

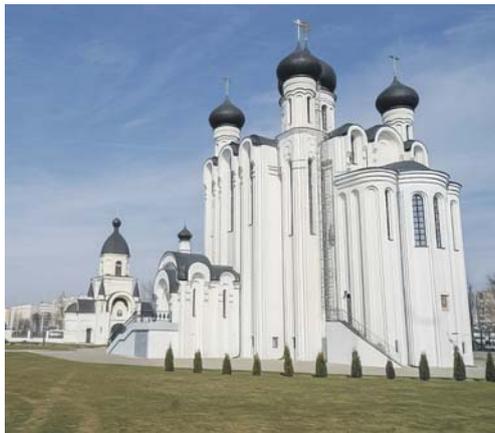
У 2008 годзе Анатоль Галушка быў прыняты ў Сусветную арганізацыю мастакоў-інвалідаў, якія маюць зубамі і нагамі. За сваю работу быў удастоены Падзякі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Апроч заняткаў жывапісам, шмат гадоў пісаў прозу, а таксама выдатныя вершы на беларускай мове. У 2012 годзе ў брэсцкім выдавецтве выйшаў першы асабісты зборнік вершаў і прозы «Сляды на пяску». У ліпені 2013 года Анатоль Галушка быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. У 2016 годзе выйшаў яго новы зборнік вершаў, эса, замалёвак «Яблычны Спас». За гэтую кнігу праз год аўтар быў удастоены літаратурнай прэміі імя У. А. Калеснікі брэсцкага аблвыканкама. У 2019 годзе стаў ганаровым грамадзянінам Івацэвіцкага раёна. Памёр самабытны мастак у канцы мінулага года.

Архітэктар храмаў і роднай школы

Малая радзіма Леаніда Макаравіча — вёска Быцень Івацэвіцкага раёна. Леанід Васільевіч нарадзіўся тут 5 красавіка 1939 года. У 1957 годзе скончыў Быценскую сярэднюю школу. Пасля заканчэння факультэта архітэктары Беларускага політэхнічнага інстытута Леанід Макаравіч працаваў архітэктарам у Баранавічах, член Саюза архітэктараў Беларусі з 1983 года. У яго творчым багажы — больш за тысячы праектаў, але асаблівы сярод іх — будынак школы ў роднай вёсцы Быцень. Дарэчы, дырэктарам школы потым стаў яго сын, Дзмітрый Леанідавіч, настаўнік фізікі і інфарматыкі.

Сярод работ архітэктара можна выдзеліць кінатэатр «Кастрычнік» у Баранавічах, будынак Дома Саветаў у гэтым жа горадзе, школу ў пасёлку Жамчужны Баранавіцкага раёна, будынак аддзела ЗАГС, гасцініцу Брэсцкага аблвыканкама «Веста».

Аўтарству Леаніда Макаравіча належаць праекты шэрагу праваслаўных храмаў Беларусі. Гэта царква Святых Жонка-Міраносіц у Баранавічах, царква прападобнага Серафіма Сароўскага ў Белаазёрску Бярозаўскага раёна, Крыжаўзвіжанская царква ў вёсцы Святая Воля Івацэвіцкага раёна, царква ў гонар абраза Божай Маці ў Івацэвічах, Аляксандра-Неўскай царква ў Баранавічах, Ільінская царква ў вёсцы Адахаўшчына Баранавіцкага раёна, Спаса-Праабражэнскі сабор у Дзятлаве, Феадо-

Царква Святога Аляксандра Неўскага ў Баранавічах архітэктара Леаніда Макаравіча.

раўскі сабор у Пінску, Петра-Паўлаўская і Міхайлаўская царквы ў Бярозе, Свята-Духаўская царква ў пасёлку Ітава Мінскага раёна, капліца Жонка-Міраносіц у Баранавічах, царква ў імя Свяціцеля Ціхана Маскоўскага ў Ганцавічах, Георгіеўская царква ў вёсцы Вычулікі Брэсцкага раёна, Спаса-Праабражэнская царква ў Светлагорску, царква ў гонар Усіх Святых у Лідзе, Спаса-Праабражэнскі сабор у Магілёве і іншыя.

За вялікі асабісты ўклад у развіццё архітэктуры і горадабудуўніцтва Беларусі ў 1999 годзе Леаніду Макаравічу было прысвоена ганаровае званне «Заслужаны архітэктар Рэспублікі Беларусь». Прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» архітэктару была прысуджана за выдатную работу па аднаўленні храмаў і распрацоўцы новых праектаў. Ён таксама ўзнагароджаны ордэнам Сяргея Раданежскага, ордэнам Крыжа прападобнай Ефрасінні Полацкай, медалём свяціцеля Кірылы Тураўскага.

Яго герой — родная прырода

Марат Клімаў па прафесіі і па прызынанні — мастак-манументаліст. Ён майстар палотнаў вялікіх памераў: як пейзажаў, так і партрэтаў. Велічасьць яго твораў ідзе ад вялікай любові да магутных сіл прыроды, да родных краявідаў.

Нарадзіўся Марат Рыгоравіч 28 лютага 1940 года ў вёсцы Выганашчы сярод балот беларускага Палесся, побач з вялікім возерам Выганашчанскае, цяпер гэта знакаміты гідралагічны заказнік «Выганашчанскае». Надзвычай маляўнічыя родныя мясціны, віды, і натхнілі Марата на цікавасць да выяўленага мастацтва.

Першую адукацыю атрымаў ў Мінскім мастацкім вучылішчы, якое скончыў у 1963 годзе. У час вучобы яму пашчасціла пазнаёміцца з рэктарам Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Паўлам Масленікавым, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР, кандыдатам мастацтвазнаўства. Мастак-педагог адабраў сем найбольш таленавітых навучэнцаў, у ліку якіх быў Марат Клімаў. З 1963 да 1968 года Марат вучыўся ў Беларускам тэатральна-мастацкім інстытуце.

Пасля заканчэння інстытута Марат Клімаў уладкоўваецца на брэсцкі камбінат «Мастацтва», пачынае ўдзельнічаць у мастацкіх выстаўках. Член Беларускага саюза мастакоў з 1978 года, Марат Клімаў стварыў шмат манументальных работ для розных прадрпрыемстваў (у тым ліку і сумесна з мастаком Уладзімірам Нікалаевым): вітражы для Брэсцкага музычнага вучылішча, кінатэатраў «Беларусь», «Мір». Яго «Песня аб Палессі» ўпрыгожвае Палац культуры прафсаюзаў у Брэсце, яго работы ёсць у Пінскай раённай бібліятэцы імя Я. Янішчы і Брэсцкай абласной бібліятэцы імя М. Горькага. Вялікаваты вітражы, сграфіта, мазаікі мастака ўпрыгожваюць будыні, ствараюць непаўторную атмасферу ўтульнасці інтэр'ераў і экстэр'ераў у розных кутках нашай вобласці і горада Брэста.

Марат Клімаў з'яўляецца аўтарам станковых твораў: «Каля заходніх рубяжоў», «На калымаў трасе», «Родная зямля» і інш. На яго жывапісных палотнах, якія напоўнены святлом, гаюльнай дзеючага асоба — прырода роднай зямлі. Яе трапяткую душу мастак перадае з адметнай любоўю. Ён любіў маляваць ваду, якая ў яго выходзіла быццам жывая, адлівае на многіх палотнах серабрыстым колерам.

Шмат жывапісных палотнаў прысвечаны спорту, назвы карцін гавораць самі за сябе: «Футбалісты», «Хакеісты», «Востры момант», «Разборка». Яны дакладна адлюстроўваюць свет спорту, яго складанасці, гармонію і прыгажосць. У 2007 годзе адзначаны дыпломам Нацыянальнага алімпійскага камітэта за

ўдзел у конкурсе творчых работ «Алімпійскі спорт у мастацтве».

Яго творчы плён адзначаны ордэнам «Знак Пашаны», медалём Беларускага саюза мастакоў «За заслугі ў выяўленчым мастацтве». Творы станковага жывапісу знаходзяцца ў мастацкіх музеі імя П. В. Масленікава (Магілёў) і Брэсцкім абласным краязнаўчым музеі.

Скульптуры, камяны, кашпо

Фёдар Шастак — мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (кераміка). Нарадзіўся 4 студзеня 1945 года ў вёсцы Харошча Івацэвіцкага раёна.

Вучыўся ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце. Са студэнцкіх гадоў пачаў прымаць удзел у мастацкіх выстаўках. У 1974 годзе скончыў інстытут і прыехаў працаваць на Івянецкую фабрыку мастацкай керамікі і вышыўкі. Распрацаваў шэраг эталонаў мастацкіх вырабаў, за што быў узнагароджаны сярэбраным медалём ВДНГ СССР у 1977 годзе.

У 1979 годзе Фёдар Віктаравіч прыняты ў Беларуска саюз мастакоў. З 1979 года — загадчык навукова-даследчай мастацка-эксперыментальнай лабараторыі ў Мінску. З 1983 да 2002 года працаваў на Барысаўскім камбінате прыкладнага мастацтва.

Сярод асноўных твораў мастака — дэкаратыўныя скульптуры, дэкаратыўна-керамічнае пано, камплекты дэкаратыўных ваз, свяцільнікі для інтэр'ераў. Фёдар Шастак афармляў інтэр'еры кафэ Магілёўскага праектна-канструктарскага інстытута машынабудовы, Палаца культуры ў Светлагорску, універмага ў Жодзіне, сталовай шклявазавода Барысавы і іншых.

Шастак — аўтар пластоў «Магілёў», «Гомель» для залы пасяджэнняў рэзідэнцыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь; камянаў і печуў для музея-сядзібы Адама Міцкевіча ў Завоссі Баранавіцкага раёна; электракаміна для Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Для твораў характэрна арганічнае спалучэнне традыцыйных і сучасных форм.

Работы Фёдара Шастака ўпрыгожваюць інтэр'еры Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, а яго дзесяць шыкоўных кашпо знаходзяцца цяпер у Палацы Незалежнасці. Асобныя работы мастака ёсць ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, фондах БСМ, прыватных калекцыях.

Мастак, які малюе Брэст

Ігара Раманчука называюць мастаком, які малюе Брэст. Пастаянны ўдзельнік міжнародных і рэспубліканскіх пленэраў жыве і працуе ў Брэсце. А нарадзіўся Ігар 24 верасня 1974 года ў вёсцы Стайкі Івацэвіцкага раёна. Скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. У 1997—1999 гадах працаваў настаўнікам у школе. У 2000 годзе пераехаў у Брэст і 17 гадоў выкладаў на кафедры мастацка-графічных дысцыплін у Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна.

Карціна «Мелодыя дажджу» Ігара Раманчука.

Працуе ў жанры партрэта і гарадскога пейзажа. Майстар алейнага жывапісу і акварэлі. З 2005 года член Беларускага саюза мастакоў. Ужо чварць стагоддзя ўдзельнічае ў мастацкіх выстаўках. Спачатку былі калектыўныя, напрыклад, «Выход у горад» (г. Брэст), «Новыя імёны», «Майстры і вучні», «Мастакі Брэстчыны» (г. Мінск). У верасні 2019 годаў быў удзельнікам калектыўнай выстаўкі «У прыбужскіх прасторах раскінуўся горад» да 1000-годдзя Брэста.

Персанальная выстаўка, якая прайшла ў 2001 годзе, называлася «Мелодыі старога Брэста». Затым было многа персанальных, і тэмы іх часта звязаны з Брэстам. Восі і ў ліпені 2023 года вернісаж у «Арт-прасторы» Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А.С. Пушкіна г. Брэста называўся «Горад, які хочацца маляваць».

Яна СВЕТАВА
Фота з адкрытых крыніц

Народная душа — сучасны погляд

Так ужо склалася, што яны ў Дзень пісьменства існуюць на свяце поруч: асвета (як святло душы) і майстэрства рук чалавечых, якое выяўляе душу народа, схаваную ў рэчах, створаных з любоўю. Майстры народнай творчасці — чаканыя госці на свяце, у якім кожны раён імкнецца падрэсліць сваю разначак, паказаць адметнасць. А гэта лепш за ўсё ілюструе народная культура. «Што найперш паказаць — у Івацэвічах пытанні не ўзнікалі: у раёне ёсць два народныя майстры Рэспублікі Беларусь. І наогул усё, чым багаты раён, будзе прадстаўлена», — паведаміла метадыст Івацэвіцкай раённай клубнай сеткі Алена Шэлест.

Аўтарскія ручнікі

Ніну Тысевіч, народнага майстра Рэспублікі Беларусь, інтэрв'ю заспела, калі яна капала бульбу. Пры тым, што жанчына летась адзначыла 85-гадовы юбілей! А яна ўсміхаецца: «Чаго гэта я буду чакаць дапамогі, калі сама зраблю ўсё хуценька і пайдзі займацца іншымі справамі?!» А іх жа ў яе заўсёды шмат — не можа знакамітага жыхарка вёскі Аброва наогул без працы, нібыта не ўяўляе, як гэта можна сесці скалачыць рукі? І калі вольная хвілінка, то бярэ іголку з ніткай і пачынае калоць па тканіне. Нават калі

ivatsevichy.by

не падрыхтаваўшы загады малюнак, з эмацыянальнага парыву сядзе вышываць, усё адно дзіва аўтарытэтыўна: што ні выраб — то яскрава-кветкавая цеплыня ў руках. За іх і шануюць майстрыху, знакамітую сваёй вышыўкай не толькі ў родным раёне і ў Беларусі, але і за межамі: у розныя краіны Еўропы ды нават за акіяны трапілі яе ручнікі. Яны адметныя не толькі традыцыйнымі ўзорамі, колькі поглядам і шчырым пачуццём любові да жыцця самой майстрыхі. Яе вышыўка ў нечым традыцыйная, але больш аўтарская. А як гэта зразумець і ці пабачым яе на свяце ў Івацэвічах?

— Дык я там буду! Павязую ўсю сваю торбу: і што было раней зроблена, і ўжо новае, — кажа жанчына, якую выштаўкамі не здзівіш, таму і мае загады падрыхтаваны стос вырабаў. — Пакуль бачыць, буду вышываць. Гладзіць цяпер мне вышываць лятчэй. А крыжыкам калі не так іголку паставіў — ужо не той ідзе ўзор, трэба больш пільнасці. А раней маглі з лёгкасцю і так, і так. О, колькі я за жыццё навывывала ды нагала — палічыць немагчыма. Але людзей радавала — былі ўдзячныя за мае падарункі. Памятаю, як старэйшую дачку аддавала замуж у Саратаўскую вобласць, сем ручнікоў туды адвезла — усё здзіўлялася. І ў нас былі затрабаваныя. Нейкі стала лічыць, колькі ж у мяне ручнікоў вышытых (не адна сотня!), частка з якіх пайшла то на падарункі, то на выселле — пад ногі ці пад каравай... Ды ў царкву вышыла восем метраў ручніка. І Божую Маці «Достойно ест». У нашай Свята-Міхайлаўскай царкве больш за дзясятка маіх вырабаў было, а святар кажа: «Гэта трэба аддаць у музей»... Дык няхай Богу ды людзям служачэ.

Так і ёсць: у Аброўскім клубе з 70-х гадоў мінулага стагоддзя сталі ладзіць

выштаўкі работ Ніны Мікалаеўны — на радасць людзям. І шмат куды вазіла паказаць свае творы, з гонарам адзначала — падабаюцца. Вышывала не толькі ручнікі, але і хусткі, кашулі, навалачкі, накідкі. Потым узялася за карціны, абразы. А яшчэ і выткала колькі: посілкі, ходнікі — некалі кросны стаялі ў хаце. Цяпер здзіўляешся: а як жа гэта ўсё асоўць можна было, хто вучыў?

— А хто мяне адмыслова вучыў? Я ж была дзіця гаротнае... Вайна, наша хата згарэла, працаваць трэба бало, каб дапамагчы маці. Яна сама са Спорава, што ў суседнім Бярозаўскім раёне, тата забраў яе ў Аброва, тут мы з братам і нарадзіліся, ён быў зусім немаўля, калі бацькі не стала. А трэба жыць, дапамагаць маці. Вось і цяжкую працу зведала з дзяцінства, каб хлеб здабыць. Усё, што трэба было па гаспадарцы, рабіла. А замуж пайшла за такога ж сірату — таксама працавала шмат. Спачатку ў калгасе — за палачкі, за працадні. Сям'я расла, пяцёрка дзяцей нарадзілася, хацела, каб былі сытыя, і прыгожа апранутыя, каб у хаце было ўтульна. Вось і ўся жаночая праца, усё ўменні прыдаліся. Сама неяк усё ўзнаўляла па памяці ці як Бог на душу пакладзе: брала іголку і пачынала працаваць з тканінай. А калі хораша атрымліваецца, то хочацца як мага больш цікава прыдумаць. Пачала маляваць узоры сама — і вышывала, што прыдумалася. Бачу кветкі прыгожыя ці іншыя ўзоры, што радуецца вока, дык і хочацца перанесці на тканіну. А часам так захаплюся рукадзеллем, што адно раблю, а ў думках ужо новыя ўзоры нараджаюцца. Бывае, так увойдзеш у працу, што і часу не заўважаеш. А калі любіш тое, што робіш, то і час знойдзецца. Вось жа мы з жанчынамі хоць і шмат працавалі ў калгасе, але збіраліся, спявалі, а калі клуб у нас адкрылі, то я і туды пайшла, арганізавалася самадзейнасць, мы нават выступалі з песнямі. І прыпеўкі складаю, мяне і з імі запрашаюць — няхай будзе радасць людзям.

Зачароўваюць яе вырабы і гладзіць, і крыжыкам. Гэта адзначалі і тыя, хто набываў ці прымаў у падарунак творы Ніны Мікалаеўны. Дзякавалі і адзначалі, у тым ліку ганаровымі граматамі. Іх лік ідзе на дзясяткі. Але ці не самая высокая ацэнка яе апантанай захопленасці рукадзеллем — званне «Народны майстар Рэспублікі Беларусь», якое майстрыха атрымала ў 2009 годзе. Першая ў раёне!..

Разам з маці на свяце ў Івацэвічах будзе адна з яе трох дачок Алена, якая жыве ў Мінску. Яна хоць і гарадская, але пераняла ад маці яе захопленне і ўменне вышываць. У Ніны Мікалаеўны сямеро ўнукаў і дзевяць праўнукаў. Два сыны ў Аброве жывуць побач з маці. Але яна як звывалася ні на кога не перакладаваць свае клопаты, так і працягвае і рабіць свае справы. А ў яе ўжо прыдуманы малюнак новых ручнікоў...

Папяровая вытанчанасць

Наталля Кулецкая атрымала званне народнага майстра Рэспублікі Беларусь у студзені 2020 года. Гэтаму папярэднічала

амаль дваццаць гадоў яе работы з выцінанкай, да якой жанчына захаплялася саломалляцтвам, вышыўкай, шывцём... Але калі ў жыццё ўвайшла папяровая вытанчанасць, то заняла яе цалкам.

— Гэтае захапленне з дзяцінства, толькі разуменне прыйшло не адразу. Але ў 2002 годзе я была на курсах павышэння кваліфікацыі ў Брэсцкім універсітэце, і Ніна Міхайлава ў нас чытала курс для выхаванцаў дашкольнай адукацыі па нетрадыцыйных формах аплікацыі, сярод якіх была выцінанка. Яна нам паказала ўсю прыгажосць выцінанкі розных народаў, уключаючы кітайскую, і нашу традыцыйную беларускую. Я захапілася, асабліва кітайскімі тонкімі работамі, прыехала дадому і думала: як гэтаму можна навучыцца? Тады шмат дома рэзала з паперы, перш чым у мяне стала нешта атрымлівацца. А з распаўсюджваннем інтэрнэту з'явілася магчымасць зносіць з рознымі майстрамі, вучылася, набывала кнігі, дапаможнікі, — згадвае майстрыха. — Але саму выцінанку ведаю з дзяцінства. У маёй бабулі ў кладоўцы

Наталля Кулецкая.

былі каруначкі са шпалер, якія некалі клалі на палічкі. І ў жытым утылітарным выглядзе я яе таксама сустракала.

Так, шмат хто можа памятаць выцінанку «ў жыццё». Першае, што з яе рабілі, — гэта фіраначкі на вокны, потым былі падузоры на балкі, яшчэ як ручнікі на абразы (гэта называлася «багавікі»). Вышытыя ручнікі вельмі цаніліся, іх вешалі на вялікія святы, захоўвалі, перадавалі ў спадчыну. А папяровыя выцінанкі выкарыстоўваліся больш у паўсядзённым рэжыме.

— А як асвойлі беларускую выцінанку і чым яна прынцыпова адрозніваецца ад кітайскай?

— Малюнак. Таму што беларуская выцінанка, па-першае, манохромная — 2-3 колеры, не больш: звычайна белы, чорны і чырвоны. А па-другое, наша больш шматслойная: адзін узровень паўтараецца і дапаўняецца дадатковымі лініямі згібаў, на гэтых згібах выразаюцца яшчэ сіметрычныя ўзоры. Такім чы-

нам твор набывае своеасаблівы рытм. Калі ў нашых бабур яны былі немудрагелістыя, то цяпер інструменты дазваляюць рабіць вельмі складаныя творы... Кітайская выцінанка больш сюжэтная і пры тым, што мае нейкі рытм, але ў ёй няма столькі прамняў сіметрыі, як у нас. У іх больш рэжацца нажом і на дошцы, а ў нас больш нажніцамі, хоць на заходніх тэрыторыях сустракалася і нажом і нажніцамі (Гродзеншчына, Брэстчына). Памятаю, як тата з мамы распавядаў, што рабілі спецыяльныя нажы, імі рэзалі па метале, але не толькі. Былі ў нас нажніцы для стрыжкі авечак, імі таксама рэзалі. А цяпер выбар інструментаў для рэзкі значна павялічыўся.

Здаецца, што і выбар паперы. Але Наталля Міхайлаўна прызначае: калі пачынаеш яе шукаць для пэўных мэт, то аказваецца ўсё не так проста, бо папера бывае рознай якасці. А яшчэ майстрам выцінанкі патрэбна кантрасная папера: белая, чорная, а калі зялёная ці бардовая, то гэта вельмі насычаная колера. Няпроста і з кардонам — ён патрэбны як фон, на які накладваюць ці да якога прыкладаюць выцінанку (павінен быць вельмі яркі і пры гэтым мець не крыклівыя, а глыбокія колеры). А для маштабных твораў майстрыха набывае і метравую па шырыні паперу ў намотцы 50 метраў для шырокафарматных прынтараў. Прызначае, што, напэўна, ужо рулонаў пяць яе зрэзала. Нятаннае, аднак, захапленне. І ножны пэравыя, якімі карыстаюцца «рэзчыкі па паперы», толькі так ідуць: бывае, на дзень трэба і дзесць пэраў, таму што калі рэжаш 4-5 слаёў, яны хутка псуваюцца...

Вучняў у майстрыхі нямала. Цяпер ужо яе запрашаюць выкладаць на курсы павышэння кваліфікацыі ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце, яна паказвае выцінанку не толькі выхаванцам, але і настаўнікам пачатковых класаў, клубным работнікам. У школьным гуртку выкладавала выцінанку, у ДOME культуры ў Косаве вядзе гурток, які наведваюць не толькі дзеці, але і калегі. Але для сябе зразумела, што роля майстра ў тым, каб стварыць нейкія рэчы і пакінуць, каб потым нехта паглядзеў (як яна калісьці), што так можна, і захацеў зрабіць сам. А навучыцца можна — кнігі і альбомы пра беларускую выцінанку выпусцілі нямала.

«Мастацтва выцінанкі Брэсцкай вобласці» ўнесена ў спіс нематэрыяльных культурных каштоўнасцей Беларусі. А сёлета прадстаўлена для ўнясення ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА дзеля надання больш высокага ахоўнага статусу. Працы народнага майстра Рэспублікі Беларусь Наталлі Кулецкай туды ўвайшлі таксама.

— Прыемна, калі так высока ацэньваюць працу чалавека, які жыве ў маленькай вёсачцы. Я нарадзілася на хутары, цяпер жыву ў вёсцы Дубітва, дзе засталася 10 жыхароў, а працую ў Косаве, што за чатыры кіламетры ад хаты. У нас вялікі прыгожы дом, які пабудаваў муж на сваёй малой радзіме.

Але выцінанак у гэтым доме няшмат — яны ў асноўным на выстаўках, каб бачылі людзі. Родныя ставяцца з паразуменнем да заняткаў Наталлі Міхайлаўны. Муж і два сыны яе моцна падтрымліваюць у гэтым захапленні, якое ператварылася ў справу жыцця. Вядома, выцінанка, якую ведалі нашы бабур, шмат у чым змянілася, яна стала мастацтвам, дзякуючы якому нараджаюцца вялікія і адмысловыя творы. Напрыклад, да Дня пісьменства ў Івацэвічах Наталля Кулецкая выразала партрэт Скарыны. Глядзела розныя карціны, гравюры і спынілася на вобразе, які ведаюць усё. Але як жа гэта арыгінальна!..

Ларыса ЦІМОШЫК

Фота даслана аўтарам

Адкуль назва паселішча

Ведаць, адкуль пайшла назва таго ці іншага паселішча, заўсёды цікава. Даведацца аб гэтым можна як дзякуючы навукова абгрунтаваным сведчанням, так і праз легенды, паданні. Тое самае можна сказаць і пра некаторыя з іх, што знаходзяцца ў Івацэвіцкім раёне. Канешне ж, спачатку гаворка пра раённую сталіцу.

Быў Іванцэвіч — сталі Івацэвічы

З назвай Івацэвічы той выпадак, калі думкі навукоўцаў і таго, што гаворыць народ, супадаюць. Стваральнік тапанімічнай школы Беларусі Вадзім Жучкевіч у «Коротком топонимическом словаре Белоруссии» сведчыць, што «назва, утворная ад прозвішча Івацэвіч (верагодна, заснавальнік маёнтка». У 1654 годзе Івацэвічы пад такой назвай ужо існавалі. Прозвішча Івацэвіч згадваецца і ў фальклорных творах. Фалькларыст, літаратуразнаўца, краязнаўца Аляксей Ненадавец сведчыць: «Калі сёння ўезджаеце ў горад праз мост, які ляжыць з боку Баранавіч, то якраз па правую руку, на некагортай адлегласці ад рэчкі, гавораць, было жыллё чалавека, прозвішча якога дало назву самім Івацэвічам».

Нібыта некалі жыў «надта багаты і мудры князь», а да ўсяго «мудры і вопытны чалавек». Любіў рыбалку і звырныны ловы. Аднойчы папярэдзіў запрошаных, «што едучы палываць толькі на буйных звяроў, тураў». Білі без перадыху ўсіх, хто трапіўся. Князь узняў рог, зроблены з забітага ім старога зубра, каб абвясціць аб заканчэнні палывання. Як «раптам ён убачыў агромністага зубра, што, нягледзячы на тое, што па ім стралялі амаль ва ўпор, ляцеў, нібы віхор, напролом».

Кінуўся з ім так хутка, што ахова не заўважыла. Калі ж убачылі, што яго няма, «паскакалі хуткія коні ў розныя бакі, але наўгад, не ведалі дакладна, дзе знаходзіцца гаспадар». Ён не адставаў ад зубра, і страля за стралой метка ўпіваліся ў яго цела. У паліўнічым азарце не заўважыў, як той спыніўся. Відаць, сіл не стала ўцякаць, а магчыма, вырашыў, што перамога праціўніка не ўцёкамі, а калі рашуча пойдзе на яго. Гэтую небяспечку князь адчуў, што «зубр стаяў на месцы, як упаканы, толькі нізка нахіліў буйную галаву з вострымі рагамі. Конь з усяго разгону наскочыў на яго», падмяўшы князя пад сябе.

Паспеў убачыць, як зубр з вачыма, налітымі крывёю, набліжаецца да яго. Ступіў нагой на каня. «Усе!» — прамільгнула думка. Тое, што неўзабаве адбылося, пазней прыгадваў як паратунак ад Усявышняга. Ад дрэва, якое стаяла непдалёку, мільгануў нейкі цень. Гэта быў мужчына. Не з аховы, не з тых, хто прыхаў на палыванне. Ды якая розніца — галоўнае, што ён яго выратаваў. Гэтакаса нечакана з усеі сілы агрэў зубра кавалкам дрэва.

Зубр звярнуўся ў бок, адкуль яго спасціг удар. І таксама ўбачыў чалавека. Матнуўшы галавой, хацеў ударыць незнаёмца рагамі, але той хутка адскочыў у бок. Нічога не дала і наступная атака. Калі ж чалавек здолеў ударыць яго пад азадкае скараным ботам, зароў. Яшчэ б і хвіліна... Выратавальнік князя апярэдзіў вырашальны кідок зубра. Зняў з сябе світку. Выняўшы з кішэнні яе нож, пры чарговым набліжэнні яго кінуў куртку зверу на галаву, а нож па-майстэрску ўсадзіў у самае сэрца.

— Хто ты такі? — нарэшце запытаўся князь, калі незнаёмец выцягнуў яго з-пад каня.

— Я твой загоншчык, княжа, — пачулася ў адказ.

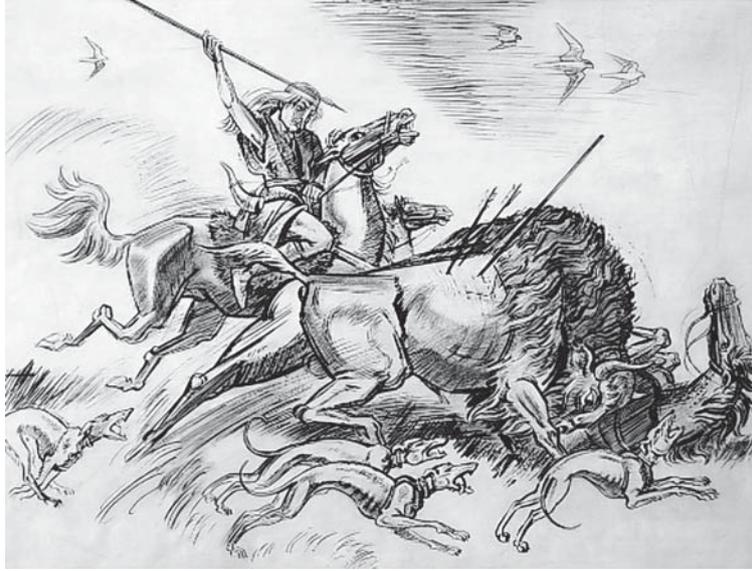
— Загоншчык? — здзіўліўся князь.

— Маніць не буду. Калі пачалося палыванне, хацеў раней дамоў трапіць. Але убачыў, як ты пагнаўся за зубром.

— І што?

— Цікава стала... Такі магутны звер, а ты — адзін на яго.

— Цікава, ратавальнік ты мой, — пастарала ўсміхнуцца князь, але гэта яму далася цяжка, бо ўсё цела сцінаў боль. — Каб не ты...

Арлен Каішурэвіч «Палыванне на зубра», 1973 г.

— Толькі не карай, княжа, за адлукку.
— Якое пакаранне! Без цябе мяне ўжо не было б, — ён крыху аддыхаўся. — Дарэчы, як цябе завуць?

— Іванцэвіч.

Набліжалася ноч. Паколькі ахова так і не прыскакала, самі ўзяліся дадзіць вогнішча. Ахова ж з'явілася толькі раніцою. Ушчуваць яе князь не стаў. І таму, што па характары добры быў, ды і таму, што сам ва ўсім вінаваты. Не трэба было ад яе адрывацца. Сабраўшыся з аховай дамоў, на развітанне сказаў Іванцэвічу:

— Калі ў такія неадлучныя справы, ідзі да сваіх, пасля завітай да мяне. Адзязь, як за ўратаванне.

Чым адзязыць, не сказаў. Ды Іванцэвічу ўсё адно было. Галоўнае, што без папрокаў абыйшлося. Але праз некаторы час да князя прыйшоў. Той не толькі паспаў яго, але і дадзенае слова стрымаў. Раскрыў вялізную скрыню, у якой золата хаваў.

— Бяры, колькі хочаш, — сказаў.

— Колькі хачу? — Іванцэвіч мудрым чалавекам аказаўся. Усунуў у скрыню з золата дубовы кіек:

— Сапраўды золата шмат.

— То бяры, колькі хочаш, — напамніў князь.

— Але дастаць дно можна.

— Прычым дно? — не зразумеў князь.

— Мне хацелася б мець такі дарунак, — шчыра прызнаўся Іванцэвіч, — у якога дна няма.

— Такага не бывае, — адказаў князь.

— Пайшлі, княжа, за мной на двор.

Там ён узяў у аднаго з дружнынікаў меч і ўткнуў яго ў зямлю:

— Вось яно, багацце, якое бясконцае.

Адказаў яму князь:

— Дам табе зямлі да скону роду твайго! Колькі будзеш жыць, столькі будзеш ёю валодаць!

На той зямлі і пачаў жыць Іванцэвіч з сям'ёй. Пасля хаты родным пабудоваў. Паселішча назвалі Іванцэвічы, сённяшня Івацэвічы.

Осава стала Косавам

Кольс у мясцінах, дзе знаходзіцца Косава, жыў сірата Іванка. Не толькі працавітасцю вызначаўся. Быў і вельмі прыгожым, «і голас меў надта харошы, савакіты. А скакаў як пачне на вечарыцы, усе з зайздрасцю паглядаюць». Такія харашуні ў дзязьчат у пашане. Але ён нават і не пазірае. Упадабаў ужо гаспадароў дачку Тэкля. Таксама надта прыгожая, але цану сабе ведае. У доме дастака, багацце, а ў Іванкі... Ён і сам у гэтым не сумняваўся: «<...> ні родных, ні грошай, ні гаспадаркі, толькі рукі дужыя і ўмелыя — адно багацце. Хто ж за такога аддасць сваю дачку, няхай ён і працаваць будзе за траіх».

Пашанцавала, што бацька яе пайшоў яму наасустрэч. Калі ж дачка запырэчыла,

заявіў: «Дурніца! Калі даведаюцца, што ты лянвіая, сваты хату мінаць будуць, нягледзячы на багаты пасаж!» Пры гэтым «моўчкі пакасіўся на лейцы, якія віселі на цвіку». Здагадалася Тэкля, што ёй «абяцае». Паспяшыла запусціць бацьку, што Іванка «падабаецца».

Прайшоў час, адумалася. Хутка і дваіх дзетак — сына і дачку — нарадзіла, што стала вялікай радасцю і бацькам. У хаце лады, толькі, як часам бывае, не заручыўся ад бяды. Іванка нечакана цяжка захварэў і аслеп на абодва вокі. Здавалася б, жонка ад гора месца сабе не павінна знаходзіць, але яна «не заўважала гора. Апрапаналася, як на вяселле, па вечарах дамоў прыходзіць не стала». Як высветлілася, закахалася ў багатага паніча. Хутка яго і жыць дамоў прывяла, а «і дзязьці, і бацькоў, і сляпога мужа выкінула ў стары, напаяўразбураны хлеб. Дзезці плачуць — есці хочучы, старая плача — дачку праклінае, а Іванка плача — просіць, каб яго выгналі аднаго, то астатніх Тэкля даруе».

Ёй жа хоць бы што. Спалохалася толькі тады, калі пачула, што не проста так адбываецца, гэта «ваўкалака над роднымі расправу ўчынае». Напалохаўся і паніч. Пачалі думаць-разважаць, як напасці адпрэчыць. Палюбоўнік «параіў налавіць гадзюк, дробна іх пасекчы, наварыць і даць гэтае варыва сляпому мужу, той тут і струпаў».

Ад радасці, што выйце знайшлі, ажно заспявалі. У госці сабраліся, перад гэтым прынесшы ежу Іванку. Ён і з'ёў бы патраву, каб голас невядомага: «Не еш гэтага, чалавеч! Агтрута гэта моцная. Змеі пабітыя звараныя. З'ясі і памрэш у страшных муках!» Замест яе прапанаваў нейкую траўку працерці вочы. І Іванка адразу стаў відучым. Убачыў перад сабой жабрака з прыгожым вялікім сабакам. Уратаваў гэты прышлэц і родных Тэклі. Калі яна з панічам вярнулася з гулянькі, бацька, праклінаючы дачку, нацкаваў яго на іх: «Каб ты асінаю горкаю стала! Каб ты ўсе жыццё шапацела! Каб і твайму панічу дрэвам трухлявым ля цябе стаяць!».

Выснова падання такая: «Таму асіна ўвесь час, калі вецер ёсць ці калі няма яго, шапоча аб нечым, а побач абвяскована пень трухлявы ці стол у дрэва з сярэдзіны гнілы. Гэта вась з таго праклёну. Пазней та непдалёку людзі сталі жыць. Паселішча сваё Осава назвалі. Што асіны многа, значыцца. А Косава, каб лягчы кацаць, мабыць...».

Яшчэ колькі згадак

Ужо згаданы Вадзім Жучкевіч, разглядаючы тапанімічныя назвы рэк і азёр, у аснове якіх назва Бобр (прыток Бярэзіны), упэўнены, што ў аснове іх прысутнічае гэтая дзікая жывёла. Аднак «у назвах жа паселішчаў пры наяўнасці суфіксаў

-оў, -ічы, -ята, верагодная сувязь з прозвішчамі». Паводле адной з легенд, назва вёскі Бабровічы сапраўды ўзнікла як памяць аб колішнім княжацкім лоўчым з такім прозвішчам. З'явілася яно, калі на гэтую зямлю напалі ворагі. Пачалі людзі маліцца. Прасілі Усявышняга ўратаваць іх. Той паслухаўся. На тым месцы, дзе чужынцы весяліліся, правалілася зямля. З'явілася возера, у якім і пасяліліся гэтыя дзіўныя істоты, якіх лоўчы любіў. Так і стаў ён Бабровічам, а пасля яго прозвішча перайшло і да паселішча. Другая версія падобная на першую. Ляснік, які ахоўваў баброў, меў такую мянушку. Заўважыўшы злачынюцаў, якія хацелі забіць баброў, стаў абараняць іх. Яны забілі яго нажом у спіну. Калі адшукалі яго, «то над яго цела плакала-залівалася слязьмі тая самая сям'я баброў, якую ён выратаваў». Яго памяць ушанавалі назвай Бабровічы.

Ёсць на Івацэвішчыне вёска Волька, ёсць і Святая Воля. Назвы блізкія па гучанню. Паняціць, пакладзенія ў аснову іх, — таксама. У аснове — слова, якое і падказала такую назву. Воля — «паселішча, жыхары якога вызваліліся ад некаторых павіннасцей, звычайна майстры, якія выраблялі магнату, панскаму двару, неабходныя прадметы». Толькі, як і ў іншых выпадках, народ усё вытлумачвае па-свойму.

У паданні «Волька» усё адбывалася інакш. Адзін з паноў паехаў у госці да суседа, вяртаючыся дамоў, папрасіў фурмана рухацца як мага хутчэй: «Той і прыйсціў конікаў. Яг узяліся тры з месца ў разгон, як узяліся, толькі пыл слупом пакрыўся заду». Спалохаўся пан, молячы Усявышняга, каб усё добра абыйшлося. Абяцае на гэтым месцы прыгожую царкву паставіць. І адбывіся чудрапотоўнае коні слі. Аддыхаўся пан, пачаў азірацца. Вачыць, што месца не надта падабаецца. «На ім ён паставіў толькі вялікі белы слуп, а царкву ў <...> вёсцы пабудоваў, і назвалі паселішча Воля, або Волька».

Са Святой Воляй гісторыя іншая. Некалі на месцы гэтай вёскі было возера, вакол якога — магутны, вялікі лес. Аднаго разу ў ім заблукваў хлопек. Перанаचाваўшы, агледзеўся. Месца цудоўнае, то чаму б не пасяліцца. Палываў, рыбу лавіў. Любіў і на беразе возера пасядзець. Як жа здзіўліўся, калі убачыў на дрэве, што там сядзіць і спявае русалка. Пасля стаў часцей наведвацца. Не толькі пасябраваў, але і закахаліся.

Дзязьчына-русалка падарыла яму «каралі з жоўтага і чырвонага бурштynu. Сказала пры гэтым, што жоўтыя бурштynінікі — русалчыны слёзы, а чырвоныя — яе кроў. Болей за тое, каралі, пакулі будучы цэлыя і знаходзіцца ў яго, засцерагуць іх каханне». Юнак жа аддзязьчы ёй ножыкам. Праз некаторы час і ў сваё жытло запрасіў. Але быў вельмі расчараваны, калі даведаўся, што вадзнік, які шануе яе, нібы сваю дачку, сказаў, што яна ніколі не пераўтворацца ў сапраўдную дзязьчыну.

На жаль, гісторыя гэтая скончылася трагічна. Злыя рыбакі заманілі русалку ў свой невад. Хлопца збілі. Яе ж выратаваў падараны каханым ножык. Калі ўсе адбылося, знікла пасля гэтага возера. Пад зямлю пайшло, каб у іншым месцы з'явіцца. А забойцаў кара спасцігла, «Усявышні за грэх вялікі ў труганую ператварыў, і яны пастаянна над месцам забойства лётаюць. Вадзнік пасля забойства перастаў жыць у чыстай вазе перабраўся ў балота дрыгвяністае». На месцы, дзе не стала русалкі, людзі царкву пабудавалі, а вёску, якая з'явілася, Святой Воляй назвалі.

Толькі пяць гісторый з паходжання назваў паселішчаў Івацэвічыхан. Свае яны ў гарадскога пасёлка Целяханы, вёска Быцень, Горталь і іншых.

Паводле кнігі «Брэстчына. Назвы населеных пунктаў наводзе легендаў і паданняў» серыі «Мой родны куток» (укладанне, запіс і апрацоўка Аляксея Ненадаўца. Мінск, «Беларусь», 1995).

«Кнігі Адамовіча — прадвеснік літаратуры нон-фікшн...»

Час ад часу алмацінскі часопіс «Простор» (Рэспубліка Казахстан) друкуе творы беларускіх пісьменнікаў. На старонках некалі шырока вядомага ў розных кутках Савецкага Саюза «тоўстага» літаратурнага штотомесячніка з'яўляюцца артыкулы і рэцэнзіі, прысвечаныя беларускай прозе і паэзіі. Мы вырашылі пагутарыць з галоўным рэдактарам часопіса «Простор» прэзіякам Фархатам ТАМЕНДАРАВЫМ.

— «Простор» быў і застаецца адным з найлепшых літаратурных часопісаў на рускай мове. Выданне ніколі не замыкалася ў межах толькі адной нацыянальнай літаратуры. Што сёння з'яўляецца галоўным у вызначэнні рэдакцыйнай палітыкі выдання?

— Дзякуй за такую высокую адзнаку часопіса. Найлепшым ён стаў яшчэ ў савецкую эпоху, калі яго ўзначальвалі такія вядомыя пісьменнікі, як Шухаў, Снегін, Талмачоў. Сапраўды, выданне ніколі не замыкалася ў межах нашай нацыянальнай літаратуры. Хаця па выказванні знакамітага Алжаса Сулейманава: «Новы «Простор» набыў казахстанскі твар», а Берлін Іршыш, старшыня Асацыяцыі Казахстанцаў у Францыі (АКФ), сказаў: «Новы «Простор» стаў больш прасторным...» Галоўным у вызначэнні нашай рэдакцыйнай палітыкі з'яўляецца «жывое слова»...

— Ці даводзіцца кіравацца нейкім балансам, аддаючы перавагу рускай літаратуры Казахстана ці публікацыі перакладаў на рускую мову найлепшых твораў казахскай літаратуры?

— Падобнай праблемы перад рэдакцыяй часопіса не ўзнікае. Савет рэдакцыі адбірае лепшыя творы. У адным нумары могуць аказацца рукапісы толькі рускамоўных аўтараў, а бывае і так, што за аснову бяруцца творы казахскай літаратуры ў перакладзе на рускую. Яксаць мастацкага слова, здольнасць захапіць сюжэтам — галоўныя крытэрыі адбору.

— Апошнія дзесяцігоддзі паказалі, што «Простор» праяўляе ўвагу да дакументалістыкі. Што не раскрылі? Пра што яшчэ хацелася б напісаць, якія тэмы гістарычнага характару хвалююць чытачоў «Простора»?

— Тэматыку шмат больш, чым мы маглі б сабе ўявіць. Канешне ж, хацелася б, каб у рукі часцей траплялі нейкія зусім невярогодныя гісторыі, якія маюць пад сабою рэальную глебу. Думаю, пра гэта цікава было б прачытаць усім чытачам. Напрыклад, нядаўна ў рэдакцыю прынёслі рукапісы выдатнага антрапалага Наэля Шахметова. Гэта ўнікальныя дакументы захоўваюць ў сабе найцікавейшыя ма-

— Мы забыліся, што ў Ташкенце яшчэ «палымнее», і зусім надрэнна, «Звезда Востока»...

— У ўсё ж прастора рускамоўнага мастацкага слова, пачынаючы з 1991 года, стала зусім абмежаванай у Цэнтральнай Азіі...

— У часопіса склаліся добрыя сувязі з пісьменніцкай супольнасцю Беларусі. Ці ёсць чытацкія водгукі на публікацыі беларускіх паэтаў, прэзіякаў? Ці існуе ўвогуле зваротная сувязь з чытачом?

— Удзел казахстанскіх пісьменнікаў, супрацоўнікаў і аўтараў «Простора» ў Днях беларускага пісьменства, у міжнародных пісьменніцкіх канферэнцыях «Пісьменнік і час», зразумела ж, дапамагае паглыбіць уяўленні пра сучасную літаратуру Беларусі, а таксама класічную перакладную літаратуру. Выданне ў 2020 годзе альманаха «Казахстан — Беларусь», яго прэзентацыя ў Мінску і Алматы, публікацыя твораў яго аўтараў у часопісе «Простор» стала яркім прыкладам двухбаковых сувязяў, на што адвучыліся і нашы чытачы. Так, у справаздачы з чытацкай канферэнцыі, прысвечанай 90-годдзю часопіса «Простор», якая прайшла ў абласной бібліятэцы ў Паўладары, у раздзеле «З пошты «Простора» чытачамі адзначалі публікацыі прозы Уладзіміра Караткевіча, Васіля Ткачова, Генадзя Аўласенкі, Алеся Бадака, Алены Мальчэўскай, Людмілы Рублеўскай, вершаў Міхаса Пазнякова. Влікі ўклад Міколы Мятліцкага і Міхаса Пазнякова ў пераклад кніг вершаў Абая і прозы Мухтара Аўзава на беларускую мову. На казахскай мове ў часопісе «Жулдыз» надрукаваны артыкул пра нашу літаратурунае ўзаемадзеянне Алеся Карлокевіча, вершы Міколы Мятліцкага. У кнізе аднаго верша Францыска Скарыны ёсць і валахскі пераклад Улугбе Есдаўлета. Казікоў падтрымалі дзялі паглыблення культурных літаратурных сувязяў дзвюх краін аказвае Пасольства Рэспублікі Казахстан у Беларусі. Новы праект Міністэрства культуры і інфармацыі Рэспублікі Казахстан да 90-годдзя Саюза пісьменнікаў Казахстана па выданні Анталогіі архіўных дакументаў пра амаль векавое ўзаемадзеянне пісьменніцкіх саюзаў былых рэспублік СССР, а цяпер незалежных дзяржаў, паглыбіць нашу ўяўленне пра дзейнасць і сучасную неабходнасць гэтага ўзаемадзеяння для далейшага развіцця літаратурнага працэсу.

— У вас самога як чытача якія ўяўленні пра беларускую літаратуру?

— На многія пакаленні пісьменнікаў адзінай рускамоўнай прасторы влікі ўплыў аказала ваенная проза Васіля Быкава, яго «Альпійскага балада» і «Сотнікаў», новае пранізлівае слова пра чалавека на вайне, пра бязмежныя магчымасці чалавечага духа і сюжэт Луды Іскарывета, які паўтарыцца праз стагоддзі. І, канешне ж, міфалагічная проза Уладзіміра Караткевіча («Дзікае палыванне караля Стаха»), па сутнасці, — прадвесце таго магічнага рэалізму, пра які сёння гавораць, як пра галоўны кірунак

сучаснай прозы. Як і кніга Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Уладзіміра Калесніка («Я з вогненнай вёскі»), Алеся Адамовіча і яго ленінградскага, пецяярбургскага суаўтара Дانیіла Граніна («Блакадная кніга») сталі прадвесцем сучаснай літаратуры нон-фікшн, у русле якой можна разглядаць і маю аповесць «Гончые псы». А яшчэ я люблю творчасць знакамітага беларускага паэта Янкі Купалы.

— Наколькі цяжка сёння выпускаць «тоўсты» літаратурны часопіс? Болей за ўсё распаўсюджаецца «Простор» па падпісы ці выкарыстоўваецца і сістэму рознічнага гандлю?

— Над часопісам працуюць восем чалавек. Нагрузка, канешне, вялікая, але мы любім сваю працу. Болей за ўсё часу ідзе на вычытку рукапісаў, якія дасылаюць нам самацёкам на пошту. Не пакаіма без увагі ніводны тэкст, літаральна, аддзяляючы зярняці ад пустазелля. Вядзецца вялікая праца і па дзяржаўнай замове — рыхтуем артыкулы на пэўныя тэмы і па розных кірунках. Цяжка, але спраўляемся. А часопіс трапілае да чытачоў, у асноўным, праз падпіску. У рознічны гандаль, як гэта рабілася раней, часопіс не паступае. Але яго можна прачытаць у электронным фармаце на нашым сайце <http://www.zhurnal-prostor.kz/>. (Наш сайт не збірае прыватную інфармацыю, таму смела ігнаруйце папярэджанне браўзера пра патэнцыяльную пагрозу.)

— Наколькі перспектыўным з'яўляецца планаванне ў «Простор» на прозе, якая традыцыйна была і застаецца асновай часопіса? Што найболей цікава збіраецца надрукаваць у 2024 — першай палове 2025 года?

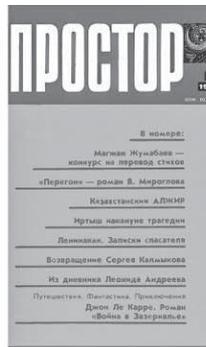
— Як і ў любым часопісе, у нас ёсць рэдактарскі партфель, дзе вартыя работы, якія чакаюць свайго часу публікацыі. Частка матэрыялаў ідзе адтуль, а частка адлюстроўвае актуальны момант, і болей і важкія падзеі ў свеце. У найбольшым нумары, напрыклад, будуць надрукаваны апавяданні Гюэля Яхінай.

— Ці пакаіе рэдактарская доля час для ўласнай творчасці?

— Калі па праўдзе, то часу не хапае катастрофічна. Разрываюся на двух працах — бізнес і рэдакцыя. Другой аддаю большую частку свайго часу. Перш чым будзе надрукаваны той ці іншы тэкст, ён праходзіць праз пяць рэдактараў, карэктара і вярстальшчыка і толькі пасля гэтага здаецца ў друкарню. Але ў мяне застаюцца ночы і выхадныя дні для творчасці, і цяпер я працую над працягам свайёй аповесці «Гончые псы».

— Дзякуй, дарагі Фархат, за гутарку, за добрыя словы ў адрас Беларусі, беларускай літаратуры. Творчых удач і адкрыццяў вам як галоўнаму рэдактару аўтарытэтнага выдання, якое кансалідуе, аб'ядноўвае найлепшыя літаратурныя сілы Казахстана, і не толькі Казахстана, і, канешне ж, як пісьменніку, які вядзе свой арыгінальны мастацкі, творчы пошук. Чакаем з нецярпеннем працягу вашай аповесці «Гончые псы»!

Гутарыў Кастусь ЛЕШНІЦА, Алматы — Мінск

Пад уладай чалавека і прыроды

Апошнім часам увага грамадства да беларускіх славутасцей узрасла. Гэта не галаслоўная выснова — такімі звесткамі дзеляцца, напрыклад, супрацоўнікі музеяў з розных рэгіёнаў, у тых жа сацсетках відавочная цікавасць вандроўнікаў (не толькі беларускіх) да папулярных і не вельмі вядомых мясцін, ды і турыстычная сфера ў краіне не стаіць на месцы. Натуральна, тая ж пандэмія COVID-19 замарудзіла пэўныя працэсы, звязаныя з гэтай галіной, і адначасова натуральным чынам паўплывала на выбар падарожнікамі Беларусі як вялікага аб'екта турысцкай цікавасці.

Гераіня здымкі падчас адкрыцця выстаўкі.

пераважна ў сацсетках. Яго тэматыка — беларускія славутасці. Сядзібы, палацы, храмы па ўсёй Беларусі... Удзельнікі своеасаблівага таварыства імкнучца расказаць пра гэтыя помнікі і паказаць іх на сваіх фотаздымках. З 2022 года знята болей чым 25 аб'ектаў спадчыны.

Нядаўна ў галерэі «Арт-Фабрыка» адкрылася выстаўка «Нам засталася спадчына», дзе ў рамках названага праекта свае фотаробаты прадставілі Арына Ворсіна і Ганна Найдзёнава. Праца дзваліе ім ажыццявіць пэўныя творчыя задумкі з улікам цікавасці да мінулага, любові да архітэктурнай спадчыны. Думкі творцаў займаюць не толькі папулярныя, дагледжаныя будынкі, але і помнікі, якія, на жаль, знаходзяцца ў занябаным стане. Такім чынам фотграфы звяртаюць на іх увагу грамадскасці, да таго ж проста захоўваюць на сваіх здымках тое, што ў хуткім часе можа знікнуць назаўсёды. У сваіх памкненнях яны не адзіночкі — многім айчынным творцам неабякавава падобная дзейнасць. Плён намаганняў некаторых быў прадстаўлены, напрыклад, на выстаўцы «Архітэктура скрозь стагоддзі», што праходзіла летас у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў.

Мэта Ганны Найдзёнавай і Арыны Ворсінай — даць глядачам магчымасць убачыць і асэнсаваць прыгажосць роз-

ных будынкаў, нават тых, дзе даўно ўладарыць прырода, а не чалавек. Да таго ж фатграфы імкнучца давесці, наколькі важнае месца самых розных архітэктурных помнікаў у гісторыі і культуры Беларусі. Іншая справа, што з дапамогай тых ці іншых кадраў яны імкнучца перадаць яшчэ і атмасферу былых часоў — калі будынкі ўзводзіліся і жылі сваім жыццём. А гэта, бясспрэчна, задача з зорачкай, асабліва для маладых творцаў. Якімі сродкамі перадаць атмасферу мінулага?

Арына Ворсіна «Палац Умястоўскай у вёсцы Жамыслаўль», 2022 г.

Ці магчыма паказаць тое, пра што не вядома дакладна? І наколькі гэта ўвогуле неабходна рабіць? Наколькі такое «ўпрыгажэнне» апраўдана? Аднозначнага адказу быць не можа, хоць розныя меркаванні, думаецца, важныя для любога аўтара. Пад пытаннем, напрыклад, вопратка — менавіта народныя строі — герояў, якія адлюстраваны ў інтэр'ерах ці на фоне нябедных калісці сядзіб... Любое дапушчэнне ў мастацкім творы — воля аўтара, аднак калі гаворка ідзе пра атмасферу далёкіх часоў, любая акалічнасць важная.

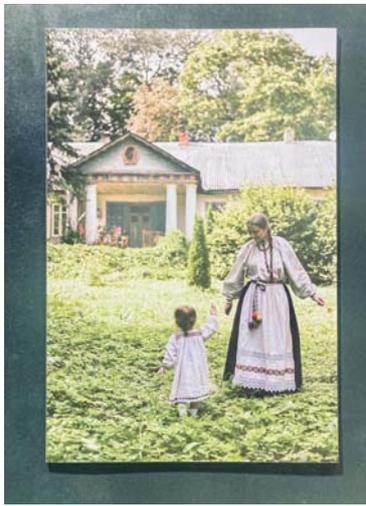
Удзельнікі праекта, безумоўна, знайшлі тую крыніцу, якая дазволіць нагхнціца і працаваць яшчэ доўгі час. Нават па прапанаваных здымках заўважна, колькі адкрыццяў яшчэ прадбачыцца.

А пакуль у глядача ёсць магчымасць палюбавацца тым, якімі фатграфы ўбачылі палацы, сядзібы, храмы Беларусі. На фота — палац Святаполк-Чацвярцінскіх у мястэчку Жалудок, сядзіба Свяціцкіх у вёсцы Польша, сядзіба Бохвіцаў у вёсцы Паўлінава, касцёл Божага цела ў Багушэвічах... Шудоўна, што гэта не так званыя «паштовачныя» кадры, якімі любяць прывабліваць турыстаў. Аднак гэта ні ў якім разе не рэпартажы: Арына Ворсіна і Ганна Найдзёнава імкнуліся праз фота выказаць сваю любоў да спадчыны, якая засталася беларусам. Аб'ект, ракурс, сюжэт, колеравае рашэнне, нават час дня, калі вялася здымка, — усё скарыстана такім чынам, каб ствараць вартыя ўвагі глядача работы. Шудоўнае дапаўненне да экспазіцыі — здымкі, зробленыя падчас абраду «Юраўскі карагод» у вёсцы Пагост, а яшчэ адметныя калядныя ілюстрацыі.

Арына Ворсіна «Траецкая царква ў вёсцы Берзавіцэ», 2022 г.

Дарэчы, нядаўна графік работы «Арт-Фабрыкі» і ўмовы яе наведвання змяніліся. Так, пляцоўка працуе штодня з 11.00 да 20.00. Уваход на любую выстаўку стаў бясплатны. Выключэнне — вернісажы, творчыя сустрэчы з аўтарамі, экскурсіі. Між тым выстаўка «Нам засталася спадчына» будзе працаваць да 10 верасня. Куратарам выступіла Варвара Каштанана. **Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара**

Ганна Найдзёнава «Сядзіба Раецкіх у вёсцы Раіца», 2023 г.

Адным з папулярызатараў падарожжаў па краіне, транслятараў яе архітэктурнай унікальнасці і прыгажосці з'яўляецца праект пад назвай «Спадчына, якая спіць», да апошняга часу прадстаўлены

зваротная сувязь

Развітанне з летам

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты».

У чацвер публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова» — сустрэча з сучаснымі пісьменнікамі, якія раскрываюць сваю творчую «кухню».

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадач «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча.

Публіцыстычныя суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з навінкамі беларускіх выдавецтваў.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях аповесць Васіля Быкава «Альпійская балада» чытае артыстка Маргарыта Захарыя. У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — аповесць Пятра Васючанкі «Дванаццаць

подзвігаў Геракла». Чытае заслужаная артыстка Беларусі Алена Сідарава.

Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі» з алавяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — гучаць вершы беларускіх пісьменнікаў.

У перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелю пастаноўка паводле

п'есы Мікалая Матукоўскага «Мудрамер».

Для юных прыхільнікаў мастацкага вясчання ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівія» — кніга Валерыя Гапеева «Жэнька-каралева мышка».

Штотвечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх. У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», радыцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Аляксей Бадак, Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей, Уладзімір Ніламедаў, Вольга Дадзімава, Аляксей Марціновіч, Вячаслаў Нікіфарав, Мікалай Чарнінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдичны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lit_new@mail.ru Aдрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 адказны сакратар — 377-99-73 аддзел крымыкі і бібліяграфіі; прозы і пэзіі; мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальныя льготны для настаўнікаў; 63852 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

2 верасня — у публічную бібліятэку № 7 (вул. Пляханава, 97/4) на творчую сустрэчу з паэтэсай Ганнай Чумаквай. Пачатак у 15:00.

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

